

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

«Йосиф Сліпий (1892-1984) в розбудові УГКЦ в еміграції»

студенти IV курсу, групи СОІ-41(з)

предметної спеціальності 014.03

«Середня освіта (Історія)»

Зітинюк Інеси Романівни

Керівник:

Пилипів Ігор Васильович,

доктор історичних наук, професор

Рецензент:

Єгрешій Олег Ігорович

доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Йосиф Сліпий та Українська греко-католицька церква.....	8
1.1 Джерела та історіографія дослідження.....	8
1.2 Освітня та наукова діяльність Йосифа Сліпого.....	10
РОЗДІЛ II. Римський період митрополита Й. Сліпого.....	22
2.1 Захист УГКЦ та українців у виступі Й. Сліпого на II Ватиканському соборі.....	22
2.2 Питання України та УГКЦ в міжнародних поїздках Й. Сліпого.....	34
РОЗДІЛ III. Питання патріархату УГКЦ в діяльності Й. Сліпого.....	43
РОЗДІЛ IV. Інтеграція релігійної історії в шкільний курс історії України.....	59
РОЗДІЛ V. Методика вивчення релігійних діячів: Йосиф Сліпий.....	65
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Постать Йосифа Сліпого, є однією з визначних у XX столітті для історії Української греко-католицької церкви (УГКЦ) та українського народу загалом. Його життя та діяльність відзначаються винятковою стійкістю перед репресіями радянської влади, незламною вірою та активною боротьбою за права своєї церкви та нації навіть після багаторічного ув'язнення. Після звільнення з радянських таборів і вимушеної еміграції митрополит Сліпий не лише продовжив служіння, а й доклав величезних зусиль для відновлення міжнародного статусу УГКЦ, відстоюючи її права перед Святим престолом та світовими лідерами.

Йосиф Сліпий став голосом переслідуваної УГКЦ на міжнародній арені. Перебуваючи у Ватикані, він невпинно привертая увагу до утисків церкви, яка була насильно ліквідована радянською владою у 1946 році на так званому Львівському псевдособорі. Його виступ на II Ватиканському соборі став однією з найважливіших подій для УГКЦ у XX столітті, оскільки вперше за багато років на такому високому рівні було озвучено проблему переслідування українських греко-католиків. Окрім цього, митрополит активно використовував міжнародні контакти, зустрічався з главами держав, єпископами та лідерами української діаспори, розширюючи коло підтримки для своєї Церкви.

Актуальність цієї теми визначається також її впливом на сучасні процеси в українському релігійному та суспільно-політичному житті. Питання патріархату УГКЦ і сьогодні залишається дискусійним, а зусилля Йосифа Сліпого у цій сфері продовжують надихати сучасних церковних ієрархів. Крім того, його діяльність у діаспорі значною мірою сприяла консолідації українських громад за кордоном, створенню освітніх і культурних центрів, які стали важливими осередками збереження української ідентичності.

Дослідження теми Йосифа Сліпого в розбудові УГКЦ в еміграції дозволяє глибше зрозуміти історичний контекст боротьби церкви за своє існування в умовах радянських репресій та політичних викликів XX століття. Воно також

дає змогу оцінити роль релігійних лідерів у збереженні духовних і національних цінностей у складних історичних умовах. Аналіз його діяльності є важливим не лише для історичної науки, а й для осмислення процесів становлення сучасної УГКЦ та її місця в світовому християнстві.

У сучасних умовах оновлення змісту освіти в Україні дедалі більшої ваги набуває потреба формування в учнів цілісного уявлення про національну історію, що охоплює не лише політичні чи соціально-економічні аспекти, а й духовні виміри розвитку українського народу. Релігійна історія, яка є невіддільною частиною історичного процесу, досі недостатньо представлена в шкільному курсі історії України. Це ускладнює формування у школярів розуміння духовно-культурного спадку, ролі церкви у національно-визвольних змаганнях, а також впливу релігійних ідеалів на розвиток суспільства.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує вивчення постатей релігійних діячів, які відіграли важливу роль у збереженні національної ідентичності. Однією з таких постатей є митрополит Йосиф Сліпий — визначний релігійний і культурний діяч, приклад моральної стійкості, патріотизму та вірності своєму народові й вірі. Його життєвий шлях, багаторічне ув'язнення, відстоювання прав Української греко-католицької церкви — це історія не лише особистості, а й цілого народу.

Актуальність роботи полягає в тому, що вона поєднує два важливі напрямки: з одного боку — потребу інтеграції релігійної історії в навчальний процес, а з іншого — розробку ефективної методики вивчення конкретних історичних постатей, здатних справити глибокий виховний вплив на молоде покоління. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, історичної емпатії, духовно-моральних цінностей і усвідомлення тяглості історичного розвитку України.

Таким чином, ця тема є надзвичайно актуальною з огляду на її історичну, культурну та духовну значущість, а також на її вплив на сучасні релігійні процеси. Вивчення діяльності митрополита Йосифа Сліпого в еміграції сприяє кращому розумінню не лише його особистого внеску в розвиток УГКЦ, а й

ширшого історичного контексту боротьби українців за збереження своєї віри та національної самобутності.

Мета дослідження – проаналізувати діяльність митрополита Йосифа Сліпого в еміграції, спрямовану на захист і розвиток Української греко-католицької церкви, дослідити його внесок у відстоювання прав УГКЦ на міжнародному рівні. Також є обґрунтування необхідності інтеграції релігійної складової в шкільний курс історії України, а також розробка методичних підходів до вивчення постатей релігійних діячів, зокрема митрополита Йосифа Сліпого, з метою формування в учнів цілісного бачення національної історії, розвитку критичного мислення та духовно-моральних цінностей.

Об’єкт дослідження – Українська греко-католицька церква в період еміграційної діяльності митрополита Йосифа Сліпого.

Предмет дослідження – роль та значення Йосифа Сліпого в обороні Української греко-католицької церкви в умовах еміграції, його взаємодія з Ватиканом, а також його зусилля щодо консолідації української діаспори й утвердження патріархату УГКЦ.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати низку **завдань**:

- ☐ дослідити освітню та наукову діяльність Йосифа Сліпого;
- ☐ охарактеризувати його діяльність у захисті УГКЦ та українців у виступі Й.Сліпого на II Ватиканському соборі;
- ☐ дослідити важливість питання України та УГКЦ в міжнародних поїздках Й.Сліпого;
- ☐ проаналізувати внесок в формування патріархату УГКЦ в діяльності Й.Сліпого.
- ☐ проаналізувати місце релігійної тематики у чинних навчальних програмах та підручниках з історії України для закладів загальної середньої освіти.
- ☐ охарактеризувати роль Йосифа Сліпого в історії України як релігійного, культурного та національного діяча, з урахуванням його внеску у збереження духовної спадщини українського народу.

□ розробити методичні рекомендації щодо вивчення релігійної історії та постаті Йосифа Сліпого у шкільному курсі історії України на прикладі конкретних тем та уроків.

У роботі застосовано **такі методи дослідження**: історико-хронологічний метод – для вивчення послідовності подій у житті та діяльності Йосифа Сліпого, зокрема його виступів на II Ватиканському соборі, міжнародних поїздок та ініціатив щодо патріархату УГКЦ; бібліографічний метод, який дав можливість простежити, за науковою, пастирською діяльністю Й.Сліпого та сформувати джерельну та історіографічну базу дослідження; просопографічний метод дав можливість сформувати особливості його біографії; порівняльно-історичний метод – для аналізу політики Ватикану щодо УГКЦ у різні історичні періоди, а також для порівняння діяльності Йосифа Сліпого з іншими релігійними діячами того часу; аналітичний метод – для опрацювання історичних документів, праць, архівних матеріалів і наукової літератури, що висвітлюють його роль у боротьбі за права УГКЦ; синтетичний метод – для узагальнення здобутих даних, виокремлення ключових аспектів діяльності Йосифа Сліпого та їхнього впливу на розвиток УГКЦ і української громади в діаспорі; біографічний метод – для глибшого розуміння особистісного виміру діяльності Йосифа Сліпого, його переконань, мотивів та ідей, які визначали його боротьбу за УГКЦ. Аналіз навчальних програм і підручників — для встановлення наявності або браку змістових компонентів, пов'язаних із релігійною історією та постаттю Йосифа Сліпого в курсі історії України. Метод моделювання та проєктування — для створення методичних рекомендацій, розробки фрагментів уроків, дидактичних матеріалів та завдань, спрямованих на вивчення релігійної історії та постаті Йосифа Сліпого.

Застосування цих методів дозволяє всебічно проаналізувати внесок Йосифа Сліпого в збереження та розвиток УГКЦ, його вплив на міжнародну підтримку української релігійної та національної ідентичності, а також оцінити значення його діяльності для сучасної історичної науки.

Науково-практичне значення роботи полягає в тому, що вона розширює історіографію Української греко-католицької церкви, зокрема її функціонування в умовах переслідувань та вимушеного існування поза межами України, дає можливість оцінити роль Йосифа Сліпого як релігійного лідера, його стратегії міжнародної адвокації українського питання та зусилля щодо утвердження патріархату УГКЦ, доповнює наукову базу фактологічним матеріалом про діяльність митрополита в Римі, його взаємодію зі Святим Престолом та вплив на українську діаспору та сприяє подальшому вивченню проблематики релігійної політики Ватикану щодо українського греко-католицизму у другій половині ХХ століття.

Практичне значення також полягає в можливості використання його результатів у процесі викладання історії України в закладах загальної середньої освіти. Зокрема, розроблені методичні підходи та рекомендації можуть бути використані вчителями для поглибленого вивчення теми релігійного життя українського народу, а також для ознайомлення учнів із постаттю митрополита Йосифа Сліпого як видатного релігійного, громадського та культурного діяча.

Запропоновані матеріали можуть бути інтегровані в теми, що стосуються радянського періоду, релігійних переслідувань, руху опору, національно-культурного відродження, а також під час підготовки до учнівських проєктів, уроків узагальнення знань або факультативних занять.

Таким чином, результати дослідження можуть сприяти поглибленню змісту історичної освіти, розвитку духовно-моральних якостей учнів та формуванню в них стійкого інтересу до історії української церкви та її діячів.

Матеріали роботи можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні курсів з історії України, релігієзнавства, історії церкви та міжнародних відносин, отримані результати можуть стати основою для подальших досліджень з історії УГКЦ та її взаємодії з міжнародною спільнотою.

Структура роботи - робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 87 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ І. Йосиф Сліпий та Українська греко-католицька церква

1.1 Джерела та історіографія дослідження

Особистість Йосифа Сліпого як провідника, захисника та одного з ключових діячів Української греко-католицької церкви в умовах еміграції стала предметом численних наукових досліджень, як в українському науковому просторі, так і в працях представників діаспори. Вони охоплюють широке коло питань: від богословської спадщини до його громадсько-політичної та дипломатичної діяльності. Водночас деякі аспекти, зокрема стратегія захисту УГКЦ поза межами України, досі не отримали належного аналізу в історичній науці.

Комплексне бачення життєвого шляху Йосифа Сліпого представлено в монографії Олександри Киричук «Йосиф Сліпий: ректор – митрополит – в'язень – кардинал і патріарх». Автор структуровано розглядає головні періоди біографії і служіння Сліпого, зокрема акцентуючи увагу на його діяльності у післяув'язненський період. Особливе місце займає аналіз його ролі в житті церковної спільноти на еміграції, де Сліпий виступає не лише як духовний провідник, а й як реформатор, який прагнув утвердити новий — патріархальний — статус УГКЦ. Важливою перевагою праці є широке залучення джерельної бази, зокрема архівних документів та мемуарної літератури.[5]

Суттєвий внесок у висвітлення теми зробили також Ігор Пилипів і Світлана Турків у дослідженні «Йосиф Сліпий у розбудові Української греко-католицької церкви в еміграції». Автори зосереджуються на організаційній діяльності Сліпого за межами України — у країнах Західної Європи, Північної Америки. Зокрема, висвітлюється його участь у створенні нових церковних структур, заснуванні духовно-освітніх інституцій, а також дипломатичних ініціативах, пов'язаних із питанням визнання патріархального устрою УГКЦ. [15]

Ідея патріархату як центральна складова бачення майбутнього УГКЦ розкривається у статті Андрія Бабинського «Ідея патріархату УГКЦ в українській діаспорі напередодні Другого Ватиканського собору» (журнал «Українське релігієзнавство», №90). У ній досліджено як богословські, так і політичні аспекти прагнення Йосифа Сліпого до визнання патріархату. Автор аналізує листування, документи та церковну публіцистику, показуючи, як ця ідея набула символічного значення для української церковної ідентичності в умовах вигнання. [11]

Питання розвитку патріархальної концепції УГКЦ у контексті міжконфесійного діалогу досліджують Юрій Щербяк та Оксана Патряк у праці «Ідея патріархату Української греко-католицької церкви в екуменічній програмі Йосифа Сліпого: витоки та перспективи». Вони акцентують увагу на зв'язку патріархальної моделі церкви з баченням єдності християнства, яке пропагував Сліпий, а також розглядають реакцію Ватикану й інших християнських церков на цю ініціативу. [18]

Цінним джерелом для розуміння духовних пріоритетів Йосифа Сліпого є його настанови, звернені до духовенства і мирян. У збірці, підготовленій Українським католицьким університетом «Не лякайтеся труднощів і перепон, бо з нами Бог», опубліковано уривки з його промов і послань. У цих текстах відображається світогляд церковного провідника, його бачення ролі УГКЦ у збереженні національної ідентичності, віри та духовного опору в умовах вигнання. [23]

Одним із важливих джерел є праця Бабинського А. "Ідея патріархату УГКЦ в українській діаспорі напередодні другого Ватиканського собору", яка аналізує ідею патріархату в контексті української діаспори та підготовки до Другого Ватиканського собору. Баран А. у своїй книзі "Українська Католицька Церква, Досвід біженців: Українські переміщені особи після Другої світової війни" досліджує досвід українських біженців після Другої світової війни та роль УГКЦ у їхньому житті. [11]

Бублик Т. у статті "Діяльність патріарха Йосифа Сліпого щодо легалізації УГКЦ у світлі радянських документів (1960-1980-і роки)" аналізує діяльність Йосифа Сліпого щодо легалізації УГКЦ на основі радянських документів. Вітошинська О. у своїй праці "Подорожі Блаженнішого Кир Йосифа VII, 1968-1970: У світлі чужої преси" висвітлює подорожі Йосифа Сліпого та їхнє відображення у зарубіжній пресі.

Глібчук П. у книзі "«Патріарх Йосиф Сліпий». Через терня випробувань до зірок небесної слави" розповідає про життєвий шлях Йосифа Сліпого та його внесок у розвиток УГКЦ. Дацько І. у праці "Римський період наукової діяльності Патріарха Йосифа" аналізує наукову діяльність Йосифа Сліпого під час його перебування в Римі.

Ці та інші джерела надають глибокий і всебічний аналіз діяльності Йосифа Сліпого та його внеску в оборону і розвиток Української греко-католицької церкви в умовах еміграції.

Таким чином, сучасна історіографія окреслює ключові напрями дослідження постаті Йосифа Сліпого: від його життєвого шляху до розробки концепції патріархату, участі в екуменічному русі та інституційного розвитку УГКЦ в еміграції. Проте залишається актуальною потреба всебічного аналізу його зусиль щодо збереження та захисту церкви в еміграційних умовах — саме цей аспект і лежить в основі обраної теми дипломної роботи.

1.2 Освітня та наукова діяльність Йосифа Сліпого

Йосиф Сліпий є одним з духовних лідерів українського народу, і його внесок у становлення церкви та державності важко переоцінити.

Щоб осягнути всю велич постаті Йосифа Сліпого, варто зазирнути у його дитинство. Народився він у багатодітній родині на Тернопільщині у селі Заздрість. Йосиф Коберницький-Дичковський, а таким є його світське ім'я та прізвище, був наймолодшим сином у сім'ї. З малих літ проявляв великий інтерес до науки і вже у початковій школі навчався двома іноземними мовами: польською і німецькою.[23]

Йосиф Сліпий вирізнявся неабиякими здібностями до вивчення мов. Окрім рідної, він згодом опанував французьку, англійську, італійську, а також давні мови та церковнослов'янську, що дозволяло йому працювати з релігійними текстами. Проте особливу прихильність він мав до латини. Під час викладацької діяльності у греко-католицькій богословській академії у Львові він використовував її як основну мову навчання, мотивуючи студентів до її засвоєння.

Після закінчення початкової школи Йосиф Сліпий вступив до української гімназії в Тернополі, де зарекомендував себе як старанний учень, що користувався повагою серед однолітків і викладачів. Згодом він продовжив навчання у Львівській греко-католицькій духовній семінарії, де зустрів митрополита Андрея Шептицького. Вражений здібностями студента, митрополит відзначив його та направив для подальшого навчання до Австрії. Університет Інсбрука став наступним етапом його освітнього шляху – там він вивчав догматику на богословському факультеті. Вільне володіння німецькою мовою значно полегшило йому опанування нових знань. У 1918 році він успішно захистив докторську дисертацію з теології, отримавши ступінь доктора богослов'я.[23]

Після завершення навчання в Австрії Йосиф Сліпий продовжив освіту в Римі, де протягом двох років здобував знання в Папському університеті святого Томи Аквінського, Григоріанському університеті та Орієнтальному інституті. Там він захистив ще одну наукову роботу латинською мовою під назвою “Начало Духопоходження у Пресвятій Трійці”, що принесло йому звання “Magister Agregatus”. Перебуваючи в Римі, він також вивчав мистецтвознавство, що згодом стало йому в пригоді, коли він відповідав за художнє оформлення каплиці Святого Духа при Львівській греко-католицькій духовній семінарії.

Йосиф Сліпий з раннього віку проявляв не лише прагнення до освіти, а й глибоку релігійну відданість – багато молився та дотримувався постів, беручи за взірець своїх батьків. У 1917 році, ще під час навчання, митрополит Андрей

Шептицький запросив його до Львова та здійснив обряд свячення на священника.[23]

Здобувши відповідну освіту, Йосиф Сліпий повернувся до України і у 1922 році став професором догматики у Львівській духовній семінарії, а з 1925 року — ректором цього закладу. На цій посаді Сліпий зумів організувати фахове й дієве середовище, розбудував і розвинув навчальний заклад.

За дорученням митрополита Андрея, у 1928 році семінарію реформували у Греко-католицьку богословську академію (чию наукову діяльність успадкував і продовжує УКУ). Йосиф Сліпий став її першим ректором. Він також був головою Богословського наукового товариства та головним редактором журналу «Богословія».[23]

«Великого бажайте! Одушевлятися великим, високим і мати перед очима гідну мету — само собою підносить людину», — Патріарх Йосиф Сліпий. [23]

Окрім наукових і богословських зацікавлень, о. д-р Йосиф Сліпий захоплювався природою та залишив по собі значні натуралістичні колекції. У Римі, в Українському католицькому університеті, він заснував природничий музей, де були зібрані зразки мінералів і колекція опудал тварин. Ще однією його пристрастю були подорожі. У 1930-х роках, під час літніх канікул, він відвідав Святу Землю та Англію, ретельно фіксуючи свої враження в записах, які згодом були опубліковані у вигляді окремих видань.[23]

У грудні 1939 року, за згодою Папи Пія XII, митрополит Андрей Шептицький висвятив Йосифа Сліпого на єпископа з правом наступництва. Після смерті Шептицького 11 листопада 1944 року, він очолив Галицьку митрополію.

Повернувшись до Львова у 1922 році, Йосиф Сліпий отримав запрошення викладати догматику про Святі Тайни у Львівській духовній семінарії від тодішнього ректора о. Т. Галущинського. Однак через відсутність власного житла в місті йому спочатку запропонували іншу посаду – капелана у лікарні для душевнохворих. Це було несподіваним і неприйнятним для молодого науковця, який прагнув викладати та займатися дослідженнями. Зрештою, завдяки

клопотанню, для нього вдалося знайти невелике приміщення в семінарії, і він розпочав викладацьку діяльність.

Жив у складних умовах, обмежуючи себе в їжі, одязі та комфорті, оскільки прагнув заощадити кошти для допомоги родині. Частину заощаджень він витратив на будівництво родинного гробівця в Заздрості. Тривале перебування у холодному приміщенні, де він також приймав сповіді, призвело до серйозного погіршення його здоров'я.[5,с. 22]

У 1924 році завершувався п'ятирічний період управління Львівською духовною семінарією ченцями Василіанського Чину, і митрополит Андрей Шептицький шукав нового кандидата на посаду ректора. Ще під час перебування в Римі у розмовах із Йосифом Сліпим він висловлював занепокоєння щодо складної ситуації в адміністрації семінарії: віце-ректор Дмитро Яремко загинув на засланні в Росії, а єпископ Йосиф Боцян повернувся із Сибіру у вкрай тяжкому стані. Сам Йосиф Сліпий згадував, що митрополит неодноразово звертався до нього з питанням, чи зміг би він взяти на себе керівництво закладом.

Зрештою, вибір Шептицького зупинився саме на Йосифові Сліпому.

Очоливши Львівську духовну семінарію у 34-річному віці, він узяв на себе відповідальність за навчальний заклад у непростий час. Українське суспільство в Галичині переживало глибоку кризу після поразки в боротьбі за незалежність. Польська конституція від 17 березня 1921 року формально гарантувала українцям право використовувати рідну мову в публічному житті та освіті, а стаття 109 передбачала забезпечення національних меншин можливостями для культурного розвитку. Однак на практиці ці обіцянки виявилися лише політичним маневром, спрямованим на отримання підтримки Ради послів Антанти у Версалі.[5,с.23] Реальність була іншою: тривали масові репресії, внаслідок яких протягом 1919-1922 рр. заарештовано та кинуто до в'язниць і таборів близько 100 тис. осіб, з яких приблизно 27 тис. українців там і померли. У червні 1922 р. сейм Польщі - всупереч рішенням Версальської конференції – відхилив проект територіальної автономії Східної Галичини й після цього до питання про автономію вже ніколи не повертався.

В умовах повоєнної розрухи семінарія знаходилась у стані запустіння: слабка дисципліна, анархія, порожня каса й 5 тис. боргів. Перед молодим ректором постали складні виклики незнаної йому досі адміністративної роботи.

Першочерговим завданням Йосифа Сліпого було подолання проблеми нестачі аудиторій, оскільки приміщення семінарії були розраховані лише на сотню семінаристів, тоді як бажаючих навчатися було значно більше. Це пояснювалося тим, що через політичні обмеження вищі навчальні заклади уникали прийому українців, і духовна семінарія залишалася для них єдиною доступною можливістю здобути освіту.

Щоб вирішити цю проблему, довелося орендувати приміщення в інших установах. За ініціативи голови Наукового товариства імені Шевченка, професора Івана Раковського, Йосиф Сліпий винайняв Академічний дім – студентський гуртожиток для представників різних навчальних закладів. Там були облаштовані аудиторії для семінаристів першого року навчання, а також забезпечено окремого префекта та духівника. Окрім цього, за сприяння юристів він добився повернення приміщень, які раніше займали Державна учительська семінарія та пошта, для потреб семінарії.

Згодом було розпочато будівництво додаткових навчальних залів і житлових кімнат з боку внутрішнього двору. Водночас у дворіку було створено атриум із ротондою та аркадами, що надало простору більш упорядкованого вигляду. Під час літніх канікул провели ремонтні роботи, а житлові кімнати перепланували, щоб забезпечити семінаристам умови для комфортного навчання та духовного розвитку.[5,с.24]

Наступним важливим етапом стало оновлення керівного складу семінарії. Посаду віце-ректора обійняв 39-річний отець Василь Лаба – філософ і богослов, який здобував освіту у Львові, Інсбруку, Відні та Фрайбурзі. Він мав значний досвід як польовий капелан та духівник Української галицької армії. Відповідальність за економічні питання було покладено на 37-річного отця Олександра Малиновського, який, крім богословської освіти, мав також юридичний фах. Духівником семінарії став 44-річний отець Степан Рудь.

Новий ректорат впровадив суворі дисциплінарні норми, що значно відрізнялися від ліберального управління попереднього ректора, отця Галушинського. У період після воєнного хаосу та зростання анархічних настроїв такі зміни викликали неоднозначну реакцію серед вихованців. Однак ухвалені отцем-ректором «Правила для питомців Духовної Семінарії» свідчили про високий рівень вимогливості та чітку організацію навчального процесу.[5,с.24]

Одним із найскладніших викликів, з якими довелося зіткнутися молодому ректорові Львівської духовної семінарії, стали суперечки щодо впровадження celibату (обітниця безшлюбності) серед священиків УГКЦ за ініціативи Римського престолу. Через активний спротив українського суспільства, очолюваний головою парламентської фракції Юліаном Романчуком, у Львівській духовній семінарії ця практика не була запроваджена, хоча її прийняли у Станіславівській та Перемишльській семінаріях. Це спричинило розкол у середовищі греко-католицького духовенства: одні випускники складали обітницю безшлюбності, а інші після завершення навчання одружувалися.

У своїх спогадах Йосиф Сліпий згадував, що під час аудієнції у 1926 році папа Пій XI пропонував йому жорстко впровадити celibат, однак і митрополит Андрей Шептицький, і сам ректор наполягали на тому, що таке рішення має ґрунтуватися на добровільності. Крім того, серед аргументів проти загального запровадження безшлюбності було те, що в сусідній Волині, де переважала православна громада, священики традиційно були одружені. Це могло стати причиною переходу частини греко-католицького духовенства в православ'я. Зрештою, ситуацію врегулювали тим, що до семінарії передусім приймали тих абітурієнтів, які давали згоду на дотримання celibату.[5,с.25]

Щоб ефективно впорядкувати життя семінарії, її керівник детально вивчав досвід європейських духовно-філософських навчальних закладів. Було встановлено тісні зв'язки з освітніми установами Рима, зокрема з Римокатолицькою духовною семінарією та Папською колегією святого Йосафата, яку очолював ректор Діонісій Головацький. Завдяки ініціативі Йосифа Сліпого книгарня Ставропігійського інституту почала забезпечувати римо-католицьких

студентів богослужбовою літературою та виданнями, присвяченими східному обряду.[5,С.25]

Маючи на меті підняти рівень вітчизняної філософської та богословської науки до європейських стандартів, Йосиф Сліпий ще до призначення ректором розпочав роботу над розробкою статуту Богословського наукового товариства (БНТ). У 1924 році цей документ було затверджено польською владою завдяки сприянню впливового діяча Володимира Децикевича. Згодом статут БНТ неодноразово слугував зразком для інших релігійних установ, як православних, так і католицьких. Наприклад, за словами Йосифа Сліпого, римо-католицький єпископ Францішек Лісовський використав його як основу при розробці статутів римо-католицької духовної семінарії в Тарнові.

Майбутній архієрей прагнув, щоб товариство самостійно випускало наукові збірники. Не чекаючи ініціативи інших, він особисто підготував до друку перший том праць, присвячений священномученику Йосафатові Кунцевичу. Ще у 1923 році, коли викладав у Духовній семінарії, Йосиф Сліпий започаткував видання щорічного наукового журналу «Богословія», а ставши ректором, згуртував навколо цього проєкту українських дослідників християнської філософії. До 1936 року світ побачило 20 випусків цього видання.

З метою підтримки християнського виховання та духовного розвитку у 1926 році було засновано серію публікацій під назвою «Аскетична бібліотека». Один із її випусків, «Христос – наша сила», містив не лише молитви, а й роздуми, спрямовані на духовне зростання богословів, а також матеріали про життя видатних українських релігійних діячів. Йосиф Сліпий долучився до цієї серії своїми працями «Життя єпископа Луцького Йосифа Боцяна» та «Богословське формування і письменна творчість св. Йосафата Кунцевича».

Крім цього, у журналі «Богословія» він опублікував монографію «Про молодечий вік Митрополита», присвячену Андрею Шептицькому. У фондах Львівського музею історії релігії зберігається ще одна його праця з серії «Аскетична бібліотека Греко-Католицької Духовної Академії у Львові», що базується на його враженнях від подорожі до Єрусалима. Перебування на Святій

Землі надихнуло ректора започаткувати щомісячні реколекції для студентів. Враження від цієї мандрівки та духовні роздуми над життям Христа були опубліковані в часописі «Мета». Окрему цікавість становлять й інші його подорожні записи, зокрема «Подорож в Сицилію» 1937 року.

Протягом майже п'яти років наполегливої науково-педагогічної діяльності вдалося створити у 1929 році на основі семінарії Богословську академію. Через три роки в її структурі з'явився філософський факультет, а також були впроваджені курси археології та історії мистецтв. До 1934 року в академії вже навчалось 360 студентів.

Йосиф Сліпий вирізнявся вмінням знаходити необхідні фінансові ресурси для розвитку освітньої та наукової діяльності. Завдяки цьому було забезпечено стабільне фінансування тижневика «Мета» та літературно-наукового журналу «Дзвони». Його видатні організаторські здібності та невтомна праця сприяли створенню в академії справжнього наукового середовища, в якому формувалася українська традиція східного богослов'я.

Досягнення Львівської духовної семінарії та Богословської академії не залишилися непоміченими у міжнародних колах. Інтерес до закладу виявили західноєвропейські науковці – до Львова на стажування прибуло 14 німецьких богословів, які прагнули глибше ознайомитися зі східним обрядом і традиціями українського духовного життя. У той же час Міністерство внутрішніх справ висловило припущення, що Богословська академія може стати основою для створення в майбутньому українського університету. [5,с.28]

З часом семінарія та академія стали самодостатніми установами, які здатні були самотійно фінансувати певні мистецькі та ремонтні роботи. Спочатку були відновлені каплиця семінарії та храм Святого Духа, інтер'єри яких були доповнені новими мистецькими творами.

Робота з формування та систематизації збірки духовних пам'яток почалася після того, як 1 грудня 1931 року на посаду кустоса (хранителя) було призначено доктора Михайла Драгана. З 1932 року М. Драган вів «Книгу надходжень експонатів до музею Богословської академії». Відповідно до цієї книги, значна

частина цінних експонатів була отримана завдяки поїздкам ректора до Грибівського, Горлицького, Ліського, Добромильського повітів і Турківщини. У книзі зазначені чотири фелони зі знаменитого Скиту Манявського, а також кілька ікон, зокрема «Христос-Учитель» (з села Милик, XV ст.), «Св. Юрій та Параскева П'ятниця» (з села Корчин, XV ст.), «Пантократор» (з села Явора, XV ст.), «Богородиця Одигітрія з похвалою» (з села Камінка, початок XVI ст.) та інші.

До 1934 року музейна збірка Духовної семінарії налічувала 808 експонатів. У 1935 році вона поповнилася на 158 предметів, у 1936 році – на 145, а в 1937 році – на 262 експонати. У своєму виступі 9 жовтня 1938 року, під час святкування десятиліття Богословської академії, о. Йосиф Сліпий зазначив, що музей нараховує 1321 експонат, і додав, що всі ці твори були розміщені в п'яти залах та великих коридорах. [5,с.30]

6-7 травня 1933 року семінаристи взяли участь у релігійно-національному святі української католицької молоді, присвяченому 1900-річчю воскресіння Ісуса Христа. На святкування до Львова зібралося близько 50 тисяч молодих людей. У програмі заходу була польова Служба Божа, що відбулася на площі Сокола-Батька, після якої єпископ І. Бучко прийняв присягу від молоді на вірність Христові та освятив прапори. Учасники також здійснили маніфестаційну ходу вулицями міста до митрополичих палат на Святоюрській горі. Ця подія, орієнтуючись на християнські морально-етичні принципи, викликала суперечливу реакцію серед різних суспільних груп. Націоналісти різко засудили її, звинувачуючи греко-католицьке духовенство в прихильності до польської політики, в той час як польська громада сприйняла цей захід як прояв українського протесту і звинуватила греко-католицькі організації в підтримці радикальних ідей Організації українських націоналістів.

Для того, щоб знизити активність ректора, Йосифу Сліпому запропонували зайняти кафедру догматики у Львівському університеті, за умови, що семінарія та академія перейдуть на польську мову викладання. Це було привабливою пропозицією для деяких викладачів, адже їм би зарахували державний стаж.

Проте о. Йосиф Сліпий категорично відмовився від цієї пропозиції, вирішивши перетворити Львівську духовну семінарію на національний науковий центр із університетським статусом, що включав би відповідні габілітації та кваліфікації для професорів і студентів.[5,с.36]

У другій половині 1930-х років ХХ століття, за підтримки митрополита Шептицького, Й. Сліпий домогся від польського уряду передачі семінарії 180 га землі в Якторові (тепер у Золочівському районі). Згідно з угодою між Польщею та Ватиканом від 10 лютого 1925 року (так званий Конкордат), Католицька церква, а також Греко-католицька, отримала право на земельні володіння, що приносили прибутки, використані для церковних потреб. У 1936 році, позичивши 15 тисяч зл. від митрополичої консисторії, семінарія придбала ще 40 гектарів землі та молочну ферму в селах Андріївка і Винники поблизу Львова. Це господарство забезпечило семінарію фінансовою самостійністю. Тут вирощували пшеницю, овочі і корм для тварин, пекли хліб, утримували близько 12 корів для молока та близько 20 свиней для м'яса. Вся продукція йшла на безкоштовне харчування семінаристів.

Ректора Академії, Йосифа Сліпого, запрошували на різноманітні наукові та культурні заходи. Серед них були літературно-музичний вечір літературної секції товариства «Читальня українських богословів», концерт в музичному залі ім. М. Лисенка на честь папи Пія XI, святкування 25-річчя Марійської дружини, урочистості з нагоди 950-річчя хрещення Русі-України, концерт з нагоди 40-річчя діяльності Василя Щурата, а також вистави у семінарії сестер василіанок та учительській семінарії. Йосифа Сліпого також запрошували до Золочева, щоб виступити на могилі Січових Стрільців. У вересні 1937 року він представляв Богословське наукове товариство на Міжнародному конгресі істориків у Цюриху.

Важливою подією стало проведення Богословським товариством у 1936 році у Львові унійного з'їзду, який мав на меті примирити західне та східне богослов'я, звертаючись до універсальних цінностей, що могли б об'єднати розділений світ і дати йому цілісність і гармонію. Це був період, коли офіційна

богословська наука Римо-католицької церкви різко негативно ставилася до виникнення релігійного модернізму серед католицьких та протестантських теологів. Відповідно, боротьба з богословським раціоналізмом та окремими тенденціями в неотомізмі сприяла відродженню схоластичної течії в католицькому богослов'ї, і томізм знову став домінуючим напрямом у теологічній науці РКЦ. [5,с.37]

Те, що черговий унійний з'їзд 1936 року відбувся не у Велеграді, а у Львові, свідчило про високу міжнародну репутацію української богословської науки. Лише за вісім років після свого першого виступу на Велсградському конгресі 1924 року, ректору Йосифу Сліпому вдалося створити львівську наукову школу богословів. Основною рисою цієї школи була глибока увага до гносеології та онтології Томи Аквінського, зокрема до принципів «гармонії віри і розуму», а також до його теоцентризму, філософсько-антропологічних концепцій щодо сутності людини, людської душі, свободи та щастя. Сучасні дослідники зазначають, що оригінальність цієї школи полягала в поєднанні аристотелівсько-томістичної філософії з західноєвропейським неотомізмом.

Організована Богословським товариством наукова діяльність стала потужним поштовхом для греко-католицького духовенства, яке активно продовжувало свою працю не лише в духовній і просвітницькій сферах, але й у науці. Про це писав у листі до Й. Сліпого доктор теології і філософії Роман Яценків, який просив бути прийнятим до членів Богословського наукового товариства, аби не обмежуватись лише життям селянина, а також не втрачати гідність священника, навіть на найвіддаленішій парафії.

Наприкінці 30-х років XX століття Львівська духовна семінарія та Богословська академія, завдяки великій працьовитості та організаторським здібностям її ректора, продовжували зміцнювати свою репутацію. Згадуючи цей період, архієрей Й. Сліпий зазначав: «Мушу сказати, що я зазнав багато прикросів з усіх боків, і дякую Богові, що зміг все це витримати, і дивуюсь, як я це зміг перенести. Кожен мав свої претензії — і батьки вихованців, і професори, і капітула, і польська влада, і націоналісти, і редакції, і противники celibату. А

тримати 300, а то й більше студентів, було нелегко, і допомоги великої я не мав. Кожен хотів, щоб я йому допомагав. Так, що не раз я відчував, як виснажуються всі мої духовні та фізичні сили, і думав, чи не залишити все це і втекти десь. Але багато людей розуміли важливість цієї справи, підтримували мене і заохочували не здаватися, бо, як казав отець-професор Конрад: «Все завалиться, і будуть радіти ті, хто давно хотів зруйнувати семінарію і академію».

РОЗДІЛ II. Римський період митрополита Й. Сліпого

2.1 Захист УГКЦ та українців у виступі Й. Сліпого на II Ватиканському соборі

II Ватиканський Собор вважається одним із найпрогресивніших у церковній історії. Ця визначна подія XX століття була ініційована Папою Іваном XXIII у 1962 році й тривала до 1965 року. Напередодні відкриття, під час виступу в головному храмі Ватикану, Понтифік чітко дав зрозуміти, що майбутній Собор матиме значно ширший масштаб, ніж просто внутрішнє реформування Католицької церкви. Його головною метою було оновлення церковного життя, а також створення передумов для діалогу та зближення між усіма християнськими церквами.

Напередодні II Ватиканського Собору Папа Іван XXIII звернувся до радянського керівництва з проханням звільнити Йосифа Сліпого й дозволити йому виїхати до Риму. Домагання про його звільнення підтримували не лише релігійні діячі, а й представники світової політики, серед яких був і президент США Джон Кеннеді. У результаті, 12 січня 1963 року Президія Верховної Ради СРСР ухвалила рішення про звільнення митрополита та його висилку за межі Радянського Союзу.

Завдяки старанням Папи Іоанна XXIII митрополита Й. Сліпого після перебування впродовж 18 років у більшовицьких концтаборах було звільнено 27 січня 1963 р., який 10 лютого 1963 р. прибув до Рима. Після недовгого перебування в монастирі отців-василіян у Грота Феррата, поблизу Рима, митрополит переїхав на постійне помешкання до Ватикану.[15,с.77]

Не маючи можливості захищати заборонену Українську греко-католицьку церкву, яка за межами України має назву Українська католицька церква, митрополит активно долучився до її розбудови в еміграції. Він розумів, що потрібно донести світу про існування української нації, яка перебуває під більшовицькою окупацією, та діяльність переслідуваної Української греко-католицької церкви. Митрополит докладав багато зусиль для розбудови УГКЦ

за межами СРСР. Незважаючи на підірване здоров'я протягом 18-ти років більшовицьких концтаборів та поважний вік, він проявив небачену енергію у захисті УГКЦ в Україні та її розбудові серед українців у діаспорі. Митрополит постійно акцентував увагу світової спільноти на необхідності захисту українців та переслідуваної церкви у СРСР. Другим основним напрямом діяльності стала ідея об'єднання українців у діаспорі та розбудова УГКЦ. Для реалізації цього плану глава УГКЦ використовував усі можливі публічні виступи, відвідував місця компактного проживання українців у Європі, Північній та Південній Америці та Австралії. Митрополит розумів, що для розвитку української діаспори в еміграції та Української католицької церкви потрібно багато висококваліфікованих священнослужителів. Із цією метою за сприяння Й. Сліпого в 1963 р. у Римі було створено Український католицький університет св. Климента (УКУ). У грамоті Блаженнішого митрополита від 8 грудня 1963 р. з нагоди відкриття УКУ було гасло: «Істина і любов науки собирає в розсіянні сущих». Український католицький університет зібрав провідних українських науковців, розгорнув широку наукову діяльність в українському середовищі за кордоном. Старанням митрополита у 1966 р. на площі Собору св. Софії було збудовано величне приміщення для УКУ, створено архів, бібліотеку, музей та видавництво, працювало п'ять факультетів. Згодом були відкриті філії університету у Буенос-Айресі (1968 р.), Чикаго (1973 р.), Вашингтоні (1976 р.), Філадельфії (1977 р.), Монреалі (1977 р.), Лондоні (1979 р.).[15,с.77]

Й. Сліпий брав дієву участь у роботі університету, підбирав кадри висококваліфікованих професорів, які проводили виклади українською мовою. Незважаючи на те що Верховний архієпископ Львівський вільно володів кількома іноземними мовами, він уважав, що українська мова є основою збереження українського етносу в еміграції.

Митрополит активно долучився до розбудови УГКЦ в еміграції. Він розумів, що потрібно донести світу про існування української нації, яка перебуває під більшовицькою окупацією, та діяльність переслідуваної Української греко-католицької церкви. [15,с.78]

Визволення митрополита Йосифа Сліпого мало особливе значення для українців. Ця подія радісно зворушила до глибини душі увесь український народ. Уся еміграція різними шляхами виявляла свою радість по усіх континентах, при солідарності усього світу. Особливо глибоке значення мало визволення митрополита Йосифа Сліпого для Української Католицької Церкви в Україні.

Прибуття Йосифа Сліпого до Риму стало знаковою подією в межах II Ватиканського Собору, адже він провів 18 років у радянських таборах за свою вірність Католицькій церкві. Після звільнення митрополит активно долучився до роботи Собору, де йому надали слово під час другої сесії.

Величезний авторитет Йосифа Сліпого був очевидним: щойно він піднявся, щоб виступити, всі присутні отці Собору встали зі своїх місць і зустріли його гучними оплесками. Погляди учасників були прикуті до нього, немов вони намагалися розгледіти відбиток пережитих страждань. Проте перед ними постав не зломлений мученик, а сильний духом пастир, стійкий та непохитний символ Української Греко-Католицької Церкви – переслідуваної, але нездоланної.

У жовтні 1963 року митрополит Йосиф Сліпий уперше виступив на II Ватиканському Соборі. Упродовж місяців, що передували цій важливій події, якої всі з нетерпінням очікували, він розгорнув масштабну діяльність. Попри свій 71-річний вік та фізичні страждання, спричинені роками перебування в радянських таборах, Йосиф Сліпий демонстрував виняткову енергію та рішучість.

Відомий як «Мойсей українського народу», він регулярно проводив Богослужіння та займався просвітницькою діяльністю. У 1963 році заснував Український католицький університет імені святого Климента, при якому налагодив науково-видавничу діяльність. Також з його ініціативи було зведено Собор Святої Софії, освячений у 1969 році. Окрім того, митрополит придбав і відновив храм Жировицької Матері Божої, який став духовним осередком для українців і був освячений у 1971 році, а при ньому відкрив музей. [17,с.105]

Завдяки зусиллям митрополита Йосифа Сліпого українська діаспора значно активізувала свою інформаційну діяльність. Для наших співвітчизників за кордоном було вкрай важливо отримувати актуальні новини, зокрема релігійні. Греко-католики мали можливість дізнаватися про події через західні радіостанції, такі як «Радіо Свобода», «Радіо Ватикан», «Голос Америки» та інші. Значна частина ефірного часу цих мовників була присвячена висвітленню діяльності кардинала Йосифа Сліпого.

Окрему увагу митрополит приділяв видавництву української релігійної літератури. Попри неможливість відкритого розповсюдження цих видань у радянській Україні, окремі екземпляри все ж проникали на батьківщину. Радянські партійні органи у Львівській області навіть фіксували поширення серед підпільних греко-католиків брошури «Мовчазна церква».

Окрім інформаційної підтримки, Йосиф Сліпий організував матеріальну допомогу українським мирянам. До фінансування цієї ініціативи були залучені як українські релігійні та мирянські організації, так і католицькі спільноти з усього світу. З метою координації цих зусиль у 1970 році він заснував Товариство Святої Софії, покликане підтримувати українців як на батьківщині, так і в діаспорі.[17,С.106]

Свій перший виступ на соборі Блаженний Йосиф почав з подяки Богові словами: «Нехай буде Благословенний Бог у Пресвятій Тройці з Пречистою Дівою Марією і всіма святими, за чудесну можливість брати участь в цьому славетному Священному Соборі...».[19, с.98] Митрополит висловив глибоку вдячність отцям Собору за їхні молитви за український народ, що є надзвичайно важливим у час його героїчної боротьби проти російської агресії. У своєму виступі він жодним чином не згадав про власні 18 років ув'язнення чи про тих, хто був винен у його стражданнях.

Після слів подяки Йосиф Сліпий звернувся до історії Української Церкви, наголосивши, що українські представники брали участь у ключових Вселенських Соборах. Зокрема, вони були присутні на Нікейському (325 р.), Константинопольському (381 р.), Ефеському (431 р.), Халкедонському (451 р.)

та Другому Візантійському Соборі (553 р.). Крім того, на Першому Ліонському Соборі (1245 р.) київський митрополит Петро Акеревич попереджав про загрозу монголо-татарського нашествия для всієї Європи.

На Констанцькому Соборі (1418 р.) Україну представляв митрополит Григорій Цимблак, а на Флорентійському (1439 р.) митрополит Ісидор підписав угоду про об'єднання Східної Церкви з Римом. Водночас через політичні обставини українські владики не змогли взяти участь у Тридентському та Першому Ватиканському Соборах.

У своєму виступі митрополит підкреслив тяглість української церковної традиції, заявивши: «Мене уповноважують віки, мене уповноважують мої попередники, мене уповноважують неprisутні, переслідувані». Цими словами він наголошував, що попри жорстокі переслідування більшовиків, Українська Греко-Католицька Церква не була знищена та продовжує своє існування не лише духовно, а й фізично, зокрема через свою присутність на II Ватиканському Соборі.[8,с.259]

За повідомленнями римських часописів, Йосиф Сліпий виголошував свою промову офіційною мовою Собору – латиною – з такою плавністю та виразністю, що слухачі сприймали її ніби рідну для нього. Це справило на присутніх глибоке враження.

У своєму виступі митрополит висловив подяку всім, хто щиро молився за нього, допомагаючи вистояти у важких випробуваннях, а також тим, хто доклав реальних зусиль для його звільнення. Окрему вдячність він висловив тим, хто клопотався за долю Української Церкви.

У третій частині промови Йосиф Сліпий наголосив, що Церква має бути бідною у матеріальному сенсі, але багатою духом, служити знедоленим, відстоювати соціальну справедливість і допомагати людям вирішувати нагальні суспільні проблеми. Ці слова були особливо значущими, оскільки походили від людини, яка на власному досвіді пізнала злидні та поневіряння, переживши роки таборового ув'язнення.

На завершення свого виступу митрополит уперше на такому високому рівні порушив питання про надання Українській Греко-Католицькій Церкві патріаршого статусу, заявивши: «Ми пропонуємо, щоб Києво-Галицьку митрополію піднесли до гідності патріархату». [8,с.260]

Митрополит Йосиф Сліпий вважав, що створення Українського Патріархату в єдності з Римом сприятиме зміцненню зв'язків України із Західним світом. Він наголошував, що це допоможе відновити в Європі розуміння того, що Україна є її невід'ємною частиною, а не належить до азійського простору, куди прагне втягнути її Москва.

На його думку, інтеграція України в європейський культурний, духовний та політичний простір можлива лише через співпрацю з Римом та за його підтримки. Окремий Український Католицький Патріархат, за словами митрополита, мав би відігравати роль духовного та культурного мосту, що поєднує Україну з Європою.

Перший виступ митрополита Йосифа Сліпого на Соборі тривав близько 20 хвилин, хоча за регламентом, який суворо контролював головуючий, кожен промовець мав обмежитися 10 хвилинами. Однак ця промова стала винятком із загального правила, адже сама історія визначила її особливе значення.

Враження від виступу митрополита влучно передав аргентинський єпископ Віктор Бонамін, який зазначив: «Сліпий був символом, свідком цілої епохи в історії Церкви, подібно до того, як святий Атанасій у своїй. Він уособлював непохитну вірність істині у столітті жахливих зрад, був потужним голосом мовчазної Церкви».[9,с.155]

Друга промова митрополита Йосифа Сліпого на Соборі відбулася 12 листопада 1963 року й мала виразний миротворчий характер. Його звернення було спрямоване до двох протилежних таборів, що сформувалися внаслідок обговорень. Один із них, реформаторський, прагнув суттєвих змін у церковному устрої, тоді як консервативний табір відстоював збереження традиційного порядку з мінімальними корективами. Особливо напружені дискусії

розгорнулися навколо питання взаємовідносин між Єпископатом і Римською Курією.

Саме в цей момент Блаженніший узяв слово. Його спокійний, врівноважений тон допоміг згладити напругу між сторонами. Важкий життєвий досвід ніби покликав митрополита стати посередником, примирюючи протиборчі позиції — що, втім, завжди було притаманно його духовному служінню.

Йосиф Сліпий не схилявся до крайнощів, а завжди шукав «золоту середину», в якій, на його переконання, криється істина. Основна ідея його виступу полягала в тому, що необхідно виявляти повагу до думок інших, навіть якщо вони суперечать власним переконанням. Він наголошував, що слід з належною пошаною вислуховувати опонентів, вірити в їхню добру волю та прислухатися до їхніх аргументів, оскільки в кожній точці зору міститься частка істини.

Третя міжсесія Другого Ватиканського Собору, як і попередні, принесли для Української Церкви та усього українського народу сповнення великого бажання: мати свого Кардинала, який очолював би український Єпископат на Соборі та усю Українську Католицьку Церкву. Радісну звістку про піднесення до кардинальської гідності Першоієрарха Української Церкви приніс ватиканський часопис «Осерваторе Романо» від 25-26 січня 1965 року.

Митрополит Йосиф Сліпий намагався донести до учасників Собору думку, що в традиції Східних Церков патріархат є звичною та усталеною формою церковного управління. Ця ідея знайшла підтримку серед українських єпископів та представників громадських організацій діаспори, які почали надсилати численні звернення до Папи Римського з проханням її реалізації. Однак ця пропозиція викликала подив як серед делегатів Собору, так і серед журналістів.

Святий Престол і римська курія не схвалили ініціативи щодо проголошення патріархату. Основними перешкодами стали таємні домовленості Ватикану з радянською владою, а також внутрішній розкол серед окремих українських єпископів. Попри це, у декреті Собору «Про Східні католицькі

Церкви» та у декларації Священної Конгрегації для Східної Церкви було офіційно визнано саму можливість патріархального устрою.

Не зважаючи на відсутність згоди Риму, з 1975 року Йосиф Сліпий почав титулувати себе патріархом, демонструючи своє прагнення до незалежності Української греко-католицької церкви. На сьогодні УГКЦ продовжує неофіційно використовувати цей титул і наполегливо добивається його офіційного визнання Папою Римським.

Крім того, у своєму другому виступі на Соборі 12 листопада 1963 року митрополит виступив із пропозицією дозволити одруженим чоловікам у діаспорі приймати дияконські й священничі свячення. Виявом пошани до українського народу стала Свята Літургія для делегатів Собору, яку Йосиф Сліпий відправив українською та італійською мовами. [19,с.99]

У грудні 1963 року Папа Павло VI надав титул верховного архієпископа очільнику Української Греко-Католицької Церкви, визнання якого за своїм правовим та канонічним статусом було близьким до патріаршого. 25 лютого 1965 року Папа Павло VI вручив кардинальські відзнаки Йосифу Сліпому.

Загалом, виступ Блаженнішого Йосипа Сліпого на Другому Ватиканському соборі (1962–1965) мав глибоке історичне та релігійно-політичне значення. Він став не лише свідченням трагічної долі Української Греко-Католицької Церкви під радянським режимом, а й закликом до захисту її прав на міжнародному рівні. Основні аспекти його промови відображали боротьбу за відновлення УГКЦ, утвердження її самостійності та права українських католиків на вільне сповідування своєї віри.

Головними тезами виступу Йосипа Сліпого були:

□ Засудження радянських репресій проти УГКЦ – митрополит відкрито заявив про brutальні переслідування, яких зазнала УГКЦ після Другої світової війни. Він нагадав про Львівський псевдособор 1946 року, що став інструментом насильницької ліквідації Церкви, а також про масові арешти духовенства та мирян, які відмовлялися зректися католицької віри.

□ Вірність Апостольській Столиці – у своєму виступі він наголосив, що, незважаючи на десятиліття переслідувань, українські греко-католики залишаються вірними Святому Престолу. Він підкреслив, що в умовах підпілля Церква продовжує існувати, виконуючи свою пастирську місію та підтримуючи духовну опору українського народу.

□ Заклик до визнання прав українських вірян – Сліпий підняв питання про відсутність релігійної свободи для українських католиків у СРСР. Він закликав Собор і міжнародну католицьку спільноту до захисту українських вірян, які змушені діяти в підпіллі під загрозою репресій. Митрополит висловив переконання, що мовчання Ватикану щодо цього питання лише сприятиме подальшому утиску віруючих.

□ Вимога патріаршого статусу для УГКЦ – однією з ключових тез виступу стало обґрунтування необхідності надання УГКЦ патріаршого статусу. Сліпий доводив, що УГКЦ має всі історичні та канонічні підстави для піднесення до рівня патріархату. Він вбачав у цьому важливий крок для зміцнення української церковної ідентичності та підтвердження самостійності Церкви в межах Вселенської Католицької Церкви.

□ Міжнародне значення боротьби УГКЦ – у своєму виступі Сліпий наголосив, що доля церкви є частиною ширшої боротьби за релігійну свободу у всьому світі. Він звернув увагу на загрозу тоталітаризму для всіх релігійних спільнот і закликав міжнародну католицьку спільноту солідаризуватися з українськими вірянами у їхній боротьбі за віру.

Таким чином, виступ Йосипа Сліпого на II Ватиканському соборі став не лише актом протесту проти переслідувань, а й визначальним моментом для подальшого розвитку. Він привернув увагу міжнародної спільноти до проблем українських католиків, а також започаткував процес поступового утвердження УГКЦ на світовій релігійній арені.

Після завершення Другої світової війни радянська влада розпочала масові репресії проти Української греко-католицької церкви, вбачаючи в ній загрозу для ідеологічного контролю над Західною Україною. Головним ударом стало

проведення Львівського псевдособору 8–10 березня 1946 року, організованого за сприяння радянських спецслужб, де під тиском і залякуванням було проголошено «возз'єднання» УГКЦ з російською православною церквою. Цей акт став приводом для офіційної ліквідації церкви, а всі її церковні структури були передані під контроль Московського патріархату.

Після псевдособору більшість єпископів, зокрема митрополит Йосиф Сліпий, були заарештовані та засуджені до багаторічного ув'язнення в таборах ГУЛАГу. священників та активних мирян також переслідували: частину відправили у заслання, інші були змушені або перейти до РПЦ, або діяти в умовах підпілля. Лише невелика кількість священнослужителів залишилася на волі, зберігаючи таємні богослужіння в домівках вірян або лісах. Таким чином, Церква фактично опинилася в стані підпілля, і її діяльність стала нелегальною.

Радянська влада застосовувала різноманітні методи репресій, зокрема фізичне знищення та арешти духовенства (масові розстріли, тюремні строки, заслання до Сибіру), закриття та руйнування храмів, перетворення їх на склади, музеї атеїзму або клуби, жорстка антирелігійна пропаганда, що дискредитувала УГКЦ як «буржуазно-націоналістичну» організацію, примусова русифікація та переслідування тих, хто продовжував таємно сповідувати греко-католицьку віру.

Попри жорсткі утиски, віряни продовжували підтримувати свою Церкву. Священники та єпископи, які уникли арештів або повернулися із заслання, організовували катакомбні богослужіння, проводили таємні свячення нових священників і єпископів. Завдяки цим зусиллям церква змогла вижити, зберегти духовну ідентичність та передати віру наступним поколінням.

У своєму виступі на II Ватиканському соборі Йосиф Сліпий докладно описав важке становище Української Греко-Католицької Церкви після її насильницької ліквідації радянською владою. Він наголосив, що після 1946 року УГКЦ була позбавлена свого легального статусу, а її духовенство та віряни зазнали жорстоких переслідувань. Він розповів про Львівський псевдособор, який радянська влада організувала для «возз'єднання» УГКЦ з Російською

православною церквою, назвавши його неканонічним актом, здійсненим під тиском і залякуванням.

Митрополит відкрито заявив, що всі єпископи УГКЦ, які не погодилися з цим рішенням, були ув'язнені, а сам він провів 18 років у радянських таборах, де зазнав нелюдських умов, примусової праці та знущань. Він розповів про долю інших священників та мирян, які були відправлені в заслання або страчені, а також про численні випадки насильницького навернення греко-католиків у православ'я під контролем радянської влади.[6,с.42]

Сліпий наголосив, що УГКЦ була змушена діяти в підпіллі, де священники та миряни ризикували життям, щоб зберегти віру та релігійну традицію українського народу. Він закликав отців Собору усвідомити, що, попри всі репресії, українські греко-католики залишалися вірними Католицькій Церкві та потребували її підтримки.

Його виступ став голосом мільйонів переслідуваних українських католиків, які не могли самотійно висловити свій біль на міжнародній арені. Він звернувся до Ватикану із закликом рішуче виступити на захист релігійних свобод і прав українських вірян, адже мовчання та дипломатичні компроміси лише сприяли продовженню репресій з боку радянської влади.

У своєму виступі на II Ватиканському соборі Йосиф Сліпий закликав світову католицьку спільноту до активного захисту прав українських вірян. Він наголосив, що УГКЦ стала жертвою радянських репресій, і мільйони українських католиків були позбавлені можливості відкрито сповідувати свою віру. Він підкреслив, що Українська греко-католицька церква, незважаючи на всі переслідування, залишилася вірною Католицькій Церкві та Святому Престолу.

Сліпий звернув увагу учасників Собору на те, що в СРСР греко-католики позбавлені не лише свободи віросповідання, а й можливості мати свої храми, духовенство та релігійні школи. Він заявив, що українські католики змушені діяти в підпіллі, ризикуючи арештами, засланням і навіть смертю. Він закликав Ватикан і католицький світ не мовчати про цю трагедію та використати всі можливі дипломатичні засоби для захисту українських вірян.

Митрополит також наголосив на необхідності офіційного визнання катакомбної УГКЦ як легітимної частини Католицької Церкви. Він підкреслив, що мовчання Ватикану щодо становища УГКЦ лише сприяє радянському режиму в його спробах знищити цю Церкву. Його виступ став закликом до моральної та політичної підтримки українських католиків, що в майбутньому мало важливий вплив на міжнародну реакцію щодо утисків УГКЦ.

Виступ Йосипа Сліпого викликав широкий резонанс серед учасників Собору. Деякі єпископи підтримали його заклики, визнаючи важливість захисту релігійної свободи та прав переслідуваних католиків у СРСР. Проте представники дипломатичного крила Ватикану намагалися уникати конфронтації з Радянським Союзом, що ускладнило розгляд вимог митрополита. Незважаючи на це, його слова привернули увагу до проблеми УГКЦ та сприяли її подальшій міжнародній підтримці.

Хоча вимога патріархату не була реалізована негайно, виступ Йосипа Сліпого став важливим кроком у розбудові УГКЦ в діаспорі. Після Собору він активізував діяльність церкви в еміграції, сприяв відкриттю нових церковних структур, зокрема Українського католицького університету в Римі, та консолідував українську греко-католицьку спільноту по всьому світу. Його праця стала фундаментом для подальшого відродження УГКЦ після здобуття незалежності України.

Виступ Йосипа Сліпого на II Ватиканському соборі мав велике значення для історії УГКЦ. Він не лише привернув увагу міжнародної спільноти до проблеми переслідування українських греко-католиків, а й заклав основи для подальшої боротьби за відновлення прав Церкви. Його зусилля сприяли збереженню духовної ідентичності українців у діаспорі, а також підготували ґрунт для легалізації УГКЦ в Україні після розпаду СРСР. Отже, виступ Йосипа Сліпого на Соборі можна вважати важливим етапом у боротьбі за релігійну свободу та збереження української духовної спадщини.

Таким чином, Другий Ватиканський Собор 1962 - 1965 рр. - найважливіша, без сумніву, подія в церковній історії XX століття, яка ознаменувала початок

оновлення Христової Церкви, її відкритість до викликів та потреб сучасного світу. А виступи патріарха Сліпого на Вселенському Соборі на захист греко-католиків в Україні стали важливим елементом боротьби за права людини.

2.2 Питання України та УГКЦ в міжнародних поїздках Й.Сліпого

Апостольська Столиця явно не прагнула створити окрему національну Церкву для українців, оскільки це могло б ускладнити міжцерковний діалог, зокрема з Московським Патріархатом, який почав розвиватися після Другого Ватиканського Собору. Участь Римо-Католицької Церкви у звільненні «в'язня віри» з радянських таборів та наданні йому притулку у Ватикані подавалася як прояв християнської солідарності, що без сумніву підвищувало авторитет цієї Церкви на міжнародній арені.

Прибувши до Риму, митрополит Йосиф Сліпий отримав «українське господарство», яке було в занедбаному стані: українська діаспора була поділена територіально, політично, на численні партії, національно – на різноманітні організації, орієнтовані на підтримку української справи, а конфесійно – між Українською Православною та Українською Католицькою церквами.[7,С.63]

Розпорошена по різних куточках світу, українська діаспора та Українська Католицька Церква ризикували втратити свою ідентичність, опиняючись під загрозою асиміляції в глобальному космополітичному контексті націй та в межах Вселенської Католицької Церкви.

Прихід Йосифа Сліпого відбувся саме в той час, коли його присутність була найбільш необхідна Церкві. Тому його поява в Римі як «Ісповідника віри» стала «вражаючою подією». Всі його досягнення за 21 рік емігрантського пастирювання були зосереджені на тому, щоб здобути для Української католицької церкви статус патріаршого помісного осередку, що дозволило б їй рівноцінно стояти поруч з іншими Східними Церквами та відповідало б рішенням Другого Ватиканського собору.

Однак духовна та просвітницька діяльність Йосифа Сліпого не обмежувалася лише територією Італії. Для того, щоб об'єднати українців, він здійснював місійні подорожі в інші країни, де вони проживали, виголошував проповіді та промови, надихав їх і закликав до єдності.

У 1968, 1970, 1973 і 1976 роках кардинал Сліпий здійснює подорожі країнами Америки, Австралії та Європи, щоб зміцнити зв'язки з вірними діаспори, пожвавити церковно-релігійне життя та репрезентувати Греко-католицьку церкву на чужині. Бере участь у трьох міжнародних євхаристійних конгресах (Бомбей, Богота, Мельбурн). У кожній країні, де побував Блаженніший Йосиф Сліпий, навіть там де українців було дуже обмаль, його приймали на найвищому державному рівні. Президенти, прем'єр-міністри, голови сеймів і сенатів зустрічалися із ним на окремих аудієнціях із дотриманням офіційного протоколу. Міські управи дарували йому золоті ключі міст та надавали статусу почесного громадянина. Так, наприклад, на аргентинській печатці було зображення патріарха та вказано час перебування. На знак шани та поваги Йосиф Сліпий отримував велику кількість цінних подарунків[17,с.106]

Як Верховний архієпископ з патріаршими правами, Йосиф Сліпий організував кілька Синодів Української греко-католицької церкви, серед яких найважливішими стали ті, що відбулися у 1969, 1971 і 1973 роках. Саме на останньому з них була прийнята Конституція патріархального устрою для УГКЦ. Розпорядження та укази владики публікувались у «Благовіснику Верховного Архієпископа візантійсько-українського обряду», який почав виходити в Римі з 1964 року.

Для зміцнення єдності української діаспори він відвідував основні місця її поселення. Живе спілкування Кир Йосифа з українцями мало величезне значення для відновлення єдності на всіх континентах. Протягом 1968-1973 років він відвідав українські громади в таких країнах, як Канада, США, Колумбія, Венесуела, Перу, Аргентина, Парагвай, Бразилія, Австралія, Нова Зеландія, Німеччина, Іспанія, Португалія, Англія, Франція, Австрія, Індія та Мальта — всього понад 14 країн[17,с.106]

Метою Йосифа Сліпого було створення культурних і духовних центрів для кожної великої української громади в містах. Окрім цього, він виявляв раціональність у питаннях господарства та навчав українців еміграції практичним аспектам ведення господарства.

Свою подорож він розпочав у червні 1968 року з Канади, де на той момент проживало найбільше українців. Перший день його перебування в Канаді, що став також першим контактом з українськими громадами на чужині, продемонстрував силу ідей єдності Греко-католицької церкви. Він відвідав Торонто, де близько 20 тисяч українців зустріли його, а також Вінніпег, Едмонтон, Оттаву та Монреаль.[17,с.106]

У Канаді Йосиф Сліпий мав зустріч із хворим митрополитом православної церкви Іларіоном (Іваном Огієнком). Важливо зазначити, що кардинал підтримував дружні зв'язки з православними ієрархами, зокрема митрополитом Іваном Теодоровичем і архієпископом Мстиславом Скрипником. Організатором цієї зустрічі у США став колишній посол з Волині до польського сейму, православний єпископ Мстислав Скрипник. Цей факт свідчить про толерантне ставлення та широту поглядів Йосифа Сліпого.

Наступною зупинкою були Сполучені Штати. У цій країні департамент поліції попередив про загрози для життя кардинала, однак це не вплинуло на його плани. У Філадельфії, Чикаго, Вашингтоні та Стемфорді його приймали на найвищому рівні. Йосиф Сліпий зустрівся з українськими громадами, відвідав університет Лойоли, де йому було присвоєно почесне звання доктора гуманітарних наук, а також зустрівся з пластунами, серед яких була молода Квітка Цісик, яка згодом стала відомою американською співачкою українського походження.[17,с.106]

Візити Блаженнішого Йосифа на Північній Америці стали однією з найважливіших подій в історії української громади. Він розпочав процес створення надійних основ для збереження Греко-Католицької Церкви в діаспорі та її відродження в Україні в нових умовах.

Протягом двох місяців Йосиф Сліпий перебував на континенті, активно спілкуючись з українцями та обговорюючи питання розвитку освітніх центрів для молоді. 17 серпня 1968 року він вирушив до Боготи (Колумбія), де взяв участь у Міжнародному Євхаристійному конгресі, який проходив з 16 по 28 серпня. На заході був присутній папа Павло VI та 16 кардиналів. У своєму виступі кардинал Йосиф Сліпий акцентував увагу на багатовікових традиціях великого українського народу. [17,с.106]

25 серпня Йосиф Сліпий вирушає до Венесуели, близько двох тисяч українців вітали настоятеля ГКЦ. У Каракасі громада збудувала свою церкву настоятелем якої був отець Хрущ. У переповненій катедрі кардинал відправив службу, де співав спільний хор греко-католиків та православних. [17,с.106]

У Парагваї патріарх наголосив, що завдяки діяльності українського товариства «Просвіта» місцеві українці мають можливість навчати дітей рідній мові, забезпечуючи їх грамотність.

У вересні 1968 року кардинал відвідав Аргентину, і його візит співпав із святкуванням 70-ї річниці заснування українських поселень. В містечку Бовена на честь візиту Йосифа Сліпого одну з вулиць було перейменовано на «Україна». Кардинал освятив український собор святого Покрова. Для збереження української церкви та національної ідентичності було відкрито українську гімназію в Буенос-Айресі, а також філію Українського Католицького Університету (УКУ).

Конституція УКУ передбачала можливість відкриття філій в інших містах за умови створення відповідних умов. Так, у Буенос-Айресі була відкрита філія в 1968 році, адже там проживала велика українська громада, двоє професорів УКУ та кандидати на професорські посади. Відкриття філії співпало з 70-річчям українського поселення в Аргентині і мало на меті запобігти денаціоналізації українців, а також сприяти культурному збагаченню аргентинської культури. Філії УКУ також були відкриті в Канаді (1977 р.), США (Чикаго, 1973 р.; Вашингтон, 1976 р.; Філадельфія, 1977 р.) та Великій Британії (1979 р.), що дозволило зупинити процеси асиміляції українців у цих країнах. Після відкриття

філій УКУ українські духовні семінарії більше не були змушені направляти кандидатів до римсько-католицьких університетів для богословських студій.

З 1970 року в УКУ почали проводитися літні курси для українських студентів, які прибували з різних країн, де проживали українці. Це рішення було ухвалене на архієпископському Синоді, що відбувся з 29 вересня по 4 жовтня 1969 року під головуванням Блаженнішого Кардинала Кир Йосифа. Вітчизняні богослови зазначають, що надпис на вході до УКУ «Істина і любов науки собирає в розсіянні суших» повністю відображає мету та завдання літніх курсів, організованих для української молоді та всіх, хто бажав поглибити свої знання про рідну Церкву, історію, культуру та мову українського народу. Наприклад, у часописі «Вісті з Риму» було зазначено, що четвертий літній семестр в УКУ розпочався 19 червня 1973 року о 9 годині ранку в приміщенні університету, де на перших заняттях зібралося близько 40 студентів з різних країн. [17,с.108]

Можна стверджувати, що українознавчі курси були важливими для молоді не лише для її гармонійного розвитку, але й для усвідомлення власної приналежності до української Церкви та нації. Заняття проводились щодня в першій половині дня, після чого студенти мали можливість відвідати історичні місця Риму та його околиць. Для викладання запрошувалися провідні професори з Європи, США та Канади, а також спеціалісти в різних галузях українознавства. Без сумніву, організація літніх курсів при УКУ дозволила українській молоді глибше вивчити історію, мову та традиції свого народу, а також ознайомитись з особливостями свого обряду, як у духовному, так і в культурному аспекті.

Історичні джерела свідчать, що єпископи УГК добре усвідомлювали важливу роль душпастирів у житті церкви та народу. Тому архієпископський Синод, який відбувся в 1969 році в Соборі Святої Софії в Римі, вирішив створити при Українському Католицькому університеті центр душпастирських студій. Тут греко-католицьке духовенство з різних країн могло зустрічатися, обмінюватися досвідом і ознайомлюватися з актуальними питаннями церковного життя на різних континентах під впливом різних культур. Крім того, під керівництвом висококваліфікованих викладачів, священники мали

можливість отримати відповідний вишкіл для успішної душпастирської діяльності.

При УКУ Синод також ухвалив рішення створити спеціальний Центр беатифікаційних студій. Українські богослови та релігієзнавці наполягали на тому, що в XX столітті жоден інший народ не мав такої кількості мучеників за віру, як український народ. Це створювало потребу у популяризації та публікації праць про життя цих мучеників на різних мовах світу, а також у зборі необхідних матеріалів для визнання їхніх героїчних чеснот і святості Церквою.

Синод також підтримав ініціативу організації світових з'їздів української католицької молоді, що дало б можливість молоді з різних країн краще ознайомитися з духовно-культурною спадщиною свого народу, а також розробити план спільних дій на благо Церкви та нації.

У Південній Америці патріарх Йосиф Сліпий відвідав Венесуелу, Перу та Бразилію. У серпні 1968 року він прибув до Венесуели, де його візит привернув велику увагу, оскільки у 1966 році тут була заснована українсько-католицька парафія. У Перу українська діаспора була невеликою, тож прибуття владики стало несподіванкою. Разом із секретарем Мирославом Марусином він відвідав різні релігійні організації у Лімі.

Кардинал також відправився до Бразилії, де мав на меті зустрічі з українськими громадами. Він особливо цікавився чисельністю вірних у парафіях. У місті Сао-Каetano-ду-Сул він зустрівся з представниками української православної церкви.

У жовтні 1968 року кардинал Йосиф Сліпий відвідав Австралію та Нову Зеландію, де провів 15 днів. В аеропорту Сіднея його зустріли папський нунцій, владики Іван Прашко (колишній студент Сліпого), священники, пластуни, сумівці, журналісти та близько 400 українців. Патріарх подякував за теплий прийом і вибачився за проблеми зі слухом, пояснивши, що довгий час подорожував літаками. Це був єдиний випадок, коли він згадував про проблеми зі здоров'ям під час своїх заокеанських поїздок.

У 1969 році Йосиф Сліпий відвідав українську громаду Німеччини, зокрема Мюнхен, Новий Ульм, Крефелд-Траар, Гамбург, Ессен та Ганновер. Його зустріли 20 тисяч українців. Український вільний університет Мюнхена надав йому почесне звання доктора. У 1977 році він пожертвував близько мільйона німецьких марок для приміщення університету. Також кардинал висловив бажання побудувати українську катедру в Мюнхені. Під час цієї поїздки відбулася його зустріч з президентом Густавом Гейнманом. В цей час у швейцарській газеті «Цюрхер Цайтунг» вийшов номер з заголовком «Йосиф Сліпий — патріарх України», що був опублікований 21 вересня 1969 року. [17,С.107] Це підтверджує, що Блаженніший мав авторитет серед земляків в Україні й у діаспорі, який рівний патріаршому.

У Франції кардинал Йосиф Сліпий відвідав майже всі українські громади. У Парижі він провів зустрічі з урядовими представниками та духовенством. Коли президент Франції Жорж Помпиду дізнався про прибуття Блаженнішого, він перервав свою відпустку, щоб особисто прийняти гостя. Аудієнція з президентом відбулася на високому офіційному рівні, що підкреслювало важливість візиту. Окрім офіційних зустрічей, відвідин університетів та наукових установ, Сліпий також вирушив до містечка Санліс, де поклонився могилі королеви Франції Анни, дочки Ярослава Мудрого. Він також відвідав Ліон, Лізію, Мец, Маквінер, Лілль, Люрд та інші місця. У Люрді він виголосив проповідь «Про мученицьку церкву», де порушив питання важкого становища українського народу та церкви. [17,с.107]

Весною 1970 року кардинал Йосиф Сліпий здійснив візит до Іспанії, де відвідав Толедо, Гранаду та Ель-Ескоріаль. Попри свою надзвичайну зайнятість, Блаженніший завжди приділяв увагу справам мистецтва. Під час перебування в Іспанії він спеціально вирушив до монастиря Венедиктів у Монсерраті, знаючи, що там зберігається старовинна східно-християнська плащаниця. Монахи, зворушені візитом, знайшли її та урочисто передали кардиналу, який пізніше привіз її до Риму. У Мадриді Йосиф Сліпий зустрівся з Адольфом Муньо-Альонсом, видатним іспанським оратором, професором історії та філософії, а

також членом парламенту. Під час промови, виголошеної італійською та іспанською мовами, кардинал підкреслив важкий шлях України, але висловив упевненість, що українська церква і народ переможуть, а країна стане вільною. Він також подякував за гостинність і висловив бажання відкрити українську школу в Мадриді, і за кілька хвилин після цього йому повідомили про її відкриття.

Йосифа Сліпого тепло зустріли також в Англії та Португалії. У Португалії він очолив прощу до Фатіми та відправив службу в її базиліці для численних паломників. Також відвідав семінарію в Олівайс. В Англії кардинал провів пресконференцію, під час якої поспілкувався з польськими журналістами. Вони зауважили, що між поляками та українцями є багато спільного.

У 1971 р. архієпископ Сліпий приїздить до США на засідання Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ). Після цих відвідин, він пише звернення до українців Канади: «Ви мусите триматися разом однією мовою, однією вірою в Христа, однією молитвою, однією системою богослужіння, одним обрядом, однією національною українською свідомістю, однією великою любов'ю до нашої спадщини князів і воїнів, до нашої культури, літератури, мистецтва, до наших традицій і звичаїв державницького правління, скріплених нашою історією багато століть». Потрібно «засвідчувати єдність української нації в усіх країнах».[17,с.108]

У жовтні 1971 року Йосиф Сліпий освятив відновлений храм святого Сергія і Вакха та відкрив музей українського мистецтва, який на 1976 рік налічував 10 тисяч експонатів.

З 18 по 25 лютого 1973 року кардинал взяв участь у сороковому Євхаристійному конгресі в Мельбурні (Австралія). У «Пастирському посланні після інших всесвітніх подорожей українськими громадами» згадується участь Йосифа Сліпого в цьому важливому заході, а також його візити до Японії та Китаю. Поїздки до Тайваню та Японії стали можливістю для кардинала глибше ознайомитись з життям та унікальною культурою Сходу. Візити до «Fu Jen» Католицького університету в Тайвані, заснованого в 1923 році в Пекіні і

відновленого в 1961 році в Тайбеї, та «Jochi Daigaku» Католицького університету в Токіо, заснованого в 1913 році, справили на нього велике враження. За словами Блаженнішого, ця поїздка мала переважно пізнавальний характер, оскільки вона дозволила йому ознайомитись з традиціями та особливостями східної культури.: [17,с.109] Скориставшись нагодою, він відвідав громади США та Канади.

У 1976 році, на 84-му році життя, Йосиф Сліпий здійснив свою останню подорож, відвідавши українські громади в Північній Америці та Німеччині.

Діяльність Йосифа Сліпого була спрямована на зміцнення української громади та розширення впливу Греко-католицької церкви. Емігранти, які потрапляли в мультикультурне середовище, що переважало в їх нових країнах, часто опинялися під загрозою асиміляції. Проте завдяки його візитам, вони мали можливість зберегти свою церковну ідентичність.

Візити Блаженнішого Йосифа справили величезний резонанс на міжнародному рівні. Зустрічі з високими державними посадовцями, духовенством, молодіжними організаціями та емігрантами привертали увагу до важливих проблем багатомільйонного українського народу, який переживав складні часи.

Враховуючи сказане вище, можемо стверджувати, що Йосиф Сліпий, відзначався непересічною працездатністю та працьовитістю. Як людина з широким світоглядом, священник не зосереджувався на праці в якомусь певному напрямі, а дбав про забезпечення широкого спектру духовних, матеріальних та культурних потреб українського народу в діаспорі, їх консолідації.

РОЗДІЛ III. Питання патріархату УГКЦ в діяльності Й.Сліпого

Питання автономії Української Церкви стало актуальним протягом багатьох століть. Прикладом цього є прагнення автономії з боку таких видатних діячів, як Ярослав Мудрий, Петро Могила та Йосиф-Велямин Рутський, які активно працювали на зміцнення єдності церкви та національної консолідації. Змагання за єдність української нації та створення незалежної церкви також видно в діяльності представників Української Держави у 1917–1923 роках.[14,с.166]

В історіографії України виступ митрополита Йосифа Сліпого на другій сесії Другого Ватиканського собору в контексті боротьби Української Греко-Католицької Церкви за патріархат вважається ключовим моментом. Одним з результатів цього виступу стало зародження масового мирянського патріархального руху, який охопив церковні громади в країнах, де оселилась третя хвиля української еміграції. Ідея патріархату, висунута Йосифом Сліпим на Соборі, має глибоке історичне коріння, яке детально розглядається в науковій літературі. Проте мало уваги приділяється розвитку цієї ідеї в середовищі повоєнної української еміграції.

Ідея патріархату почала активно обговорюватися ще сто років тому, коли митрополит Андрей Шептицький прагнув зміцнити позиції католиків східного обряду на території Росії. Напередодні Першої світової війни з'являлися публікації, що обговорювали можливість надання титулу патріарха майбутньому греко-католицькому митрополиту для Росії від Папи Римського. У листі до ерцгерцога Вільгельма Габсбурга, датованому 1918 роком, Шептицький згадує можливість свого обрання патріархом Української автокефальної православної церкви (УАПЦ) і підкреслює, що це сприятиме об'єднанню всього українського православ'я з Римом. Авторитет митрополита був настільки значним, що наприкінці 1930-х років йому знову пророкували титул патріарха. У 1941 році президент Карпатської України, о. доктор Августин Волошин, у листі до митрополита Шептицького висловив ідею створення Українського Патріархату,

зазначивши, що він міг би задовольнити вимоги автокефалістів і зміцнити єдність з католицькою церквою, що принесло б українському народу моральну силу, культурний розвиток і забезпечило б національну самостійність.[14,С.166]

Третя хвиля української еміграції, що налічувала близько 250 000 осіб, переважно сформувалася в період між 1939 і 1944 роками. Більшість з них покинула рідну землю в умовах Другої світової війни. Це утворило окрему еміграційну групу з власними цілями та ідеалами, серед яких були збереження національної ідентичності, звільнення та відродження України. Цей процес відбувався в таборах переміщених осіб і військовополонених на території Західної Німеччини, Австрії та Італії в період з 1945 по 1955 роки.

Формування колективної ідентичності нових емігрантів відбувалося в рамках обмеженого самоврядування, яке надавала їм Адміністрація ООН для допомоги та відновлення (UNRRA). Цей крок мав на меті пом'якшення психологічних наслідків примусової еміграції, подолання апатії та покращення взаємодії між людьми в таборах. Життя в «маленьких Українах», що виникли в таборах, відзначалося не тільки активним суспільно-культурним відродженням, а й посиленням ролі релігії серед їхніх мешканців.[11,с.75]

Дослідження, присвячені ролі релігії в житті діаспор свідчать, що навіть ті, хто до еміграції був байдужим до релігійних питань, потрапивши в нові життєві обставини, часто змінюють свої настанови. Релігійні спільноти стають для емігрантів, особливо для їх першого покоління, «домом вдалині від дому». Однією з причин зростання ролі релігії на еміграції є відносна легкість її «транспортування» за межі батьківщини, у порівнянні з іншими елементами колективної ідентичності. Таким чином, саме через релігійні практики українські емігранти «активізували» єдність із батьківщиною. За словами Олександра Барана, церковні обряди були немов «продовженням» життя на рідних землях та «духовно уприсутнювали втрачену батьківщину в душах емігрантів».

Бажання Йосифа Сліпого забезпечити Українській греко-католицькій церкві статус Патріархату, що мав стати об'єднуючим чинником для всієї української греко-католицької діаспори, не здобуло офіційної підтримки від

Римської Курії. Аргументи щодо 400-річної боротьби греко-католиків за цей статус, а також необхідність Патріархату для збереження української національної ідентичності перед загрозою асиміляції через москвофільство та полонізацію, не переконали Ватикан. Оскільки його ідеї не знайшли розуміння в Апостольській Столиці, де створення Українського Католицького Патріархату вважалося «не на часі», Йосиф Сліпий доклав усіх зусиль, щоб наблизити церкву до цього статусу. Однак він зустрів не лише спротив з боку Ватиканської Курії, але й з боку власного єпископату, який звик до умов церковного безвладдя та не бажав підпорядковуватися. Після здобуття свободи від радянського режиму митрополит, незважаючи на свої прагнення, залишався в обмеженнях, що накладалися Римом. Його переміщення та діяльність в межах Української Греко-Католицької Церкви піддавалися постійному контролю і гальмуванню з боку Римської Курії, яка навіть не дозволяла йому скликати Синод чи Архієрейський Собор Церкви. [16,с.791]

Ідея створення патріархату для Української греко-католицької церкви вперше була публічно озвучена на Другому Ватиканському Соборі під час виступу митрополита УГКЦ Йосифа Сліпого 11 жовтня 1963 року. У своєму виступі він зазначив: «...від імені всієї нашої Церкви я гаряче прошу, щоб цей Священний Собор зважив на піднесення нашого Києво-Галицького Митрополичого Престолу до патріархального статусу. Це значною мірою сприятиме зміцненню Католицької Церкви на Сході, не лише серед католиків, але й серед православних. Така підтримка з боку Собору принесе величезну пошану та щиру вдячність від східних вірних і сприятиме прогресу у закріпленні католицької віри на Сході».[24]

З метою підтримки ідеї створення Патріархату для УГКЦ та закликів до Ватикану схвалити цей крок, українці в діаспорі започаткували в США, Канаді, Австралії та Європі численні журнали і часописи, що висвітлювали питання, пов'язані з УГКЦ та проголошенням патріархату. Паралельно створювалися релігійні та громадські організації для підтримки цієї ініціативи. Згодом окремі об'єднання заснували Українське патріархальне світове об'єднання, яке з 1963

року почало публікувати в США журнал «Патріархат», як орган Українського Патріархального руху на підтримку діяльності Патріарха Йосифа Сліпого. У журналі регулярно публікувалися статті, що відстоювали ідею патріархату для церкви. Видання стало одним з основних церковних джерел для українських мирян греко-католиків, а протягом тридцяти п'яти років виконувало роль зв'язуючого елементу між різними громадами УГКЦ у світі.

У 60–80-ті роки ХХ століття українці діаспори видали десятки статей та брошур на підтримку патріархату для УГКЦ. Відомий український діаспорний історик Василь Ленчик у фундаментальній монографії “Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий” концентрує увагу на значення патріархату українців та роль митрополитів А. Шептицького та Й. Сліпого у розбудові УГКЦ. [14, с. 167]

Відомий дослідник християнських конфесій Вільгельм де Фріс у колективній монографії “Рим і Патріархати Сходу” в 1963 р. зробив історичний екскурс в історію церковних уній та патріархатів та обґрунтував значення цього титулу для самоутвердження конкретних церков. Він зазначав, що серед чотирьох східних православних патріархатів, які колись складали пентархію згідно диптиху були Вселенський Патріарх у Константинополі, Александрійський, Антіохійський та Єрусалимський. Згодом виникли нові патріархати – Московський, Сербський, Румунський, Болгарський та Грузинський. В східних католицьких церквах титул патріарха мають глави Маронітської, Сирійської, Халдейської, Коптської та Вірменської церков, хоча вони за кількістю парафій та віруючих мають відповідати статусу єпархії.

Велика кількість публікацій висвітлювали діяльність митрополита Й. Сліпого, його внесок у розбудову церковних інституцій в діаспорі. За цей період опубліковано десятки різноманітних книг та статей про духовну діяльність Й. Сліпого, як патріарха УГКЦ. У 1971 р. “Товариство за Патріарший устрій Української католицької церкви” видало монографію Мілени Рудницької “Невидимі стигмати” у якій описана жертвна праця митрополита Й. Сліпого в розбудові Української греко-католицької церкви у діаспорі та підтримка його

прагнень створити Патріархат з боку українців. У книзі зібрано велику кількість документів з найбільш драматичних періодів в історії Української Церкви. В цьому ж контексті видавництво братства святого Андрея Первозванного у Чикаго видало брошуру Василя Кочмаря про діяльність Й. Сліпого в розбудові церкви у діаспорі та проголошення патріархату.[14,с.167-168]

Визнання патріаршого устрою для УГКЦ насправді вже було закладено в «Артикулах» Берестейської унії, зокрема в праві висвячувати своїх єпископів, кандидатури яких лише затверджував Папа Римський, праві українських єпископів бути рівними за статусом з римо-католицькими, праві управляти церковним майном та здійснювати судову владу в межах своєї Церкви. Однак ідея патріархату не була включена до офіційних документів Собору, що значно послабило позиції Церкви в майбутньому.

На думку А. Бабинського, який досліджував патріархальний рух в середовищі українських греко-католиків у діаспорі, ідея патріархату стала чинником мобілізації масового мирянського руху в діаспорі і вона пережила декілька етапів розвитку та трансформацій.[18,С.44] Перші обговорення можливості створення патріаршого престолу в межах Київської митрополії виникли в кінці XVI століття, коли занепад Константинополя та плани церковної унії сприяли таким дискусіям.

Реакцією на ці виступи стали нові публікації, присвячені ідеї патріархату для УГКЦ. Вимога митрополита Йосифа Сліпого щодо створення патріархату стала несподіванкою для Ватикану. Причини відмови були різноманітними. Хоча на початку XXI століття подібних перешкод вже не існує, Ватикан і надалі відтягує питання надання патріархату. Проте цікавим є документ, прийнятий на Другому Ватиканському Соборі. Зокрема, в 7-му пункті «Декрету про Східні Католицькі Церкви» зазначено: «Під іменем Патріарха слід розуміти єпископа, який має юрисдикцію над усіма єпископами, включаючи митрополита, а також над духовенством і вірними своєї власної території чи обряду, відповідно до вимог канонічного права та примату Римського Архієрея. Якщо ієрарх якогось обряду призначений поза межами патріархальної території, він залишається під

юрисдикцією цього патріархату, згідно з приписами права». Такий титул Ватикан не визнав, зазначаючи, що це не на часі. 23 грудня 1963 р. митрополит галицький отримав офіційний статус Верховного архієпископа, а 25 січня 1965 р. папа Павло VI іменував Й.Сліпого кардиналом. Як Верховному архієпископу йому належав титул «Блаженніший». З весни 1975 року Й.Сліпий користувався титулом Патріарха, та Рим його таким не визнав. Українська Греко-католицька церква з середини 70-х років використовує цей титул для найменування своїх верховних митрополитів. [14, с.167]

Хоча Рим не визнав патріаршество митрополита, цей акт самопроголошення став важливим для Церкви, оскільки Патріарх є символом Патріархату. Для Сліпого Патріархат означав не тільки консолідацію Церкви, але й об'єднання українського народу в діаспорі, що він висловив у своєму Заповіті. Цікаво, що Йосиф Сліпий, ймовірно слідуючи прикладу Веніаміна Рутського та вченню митрополита Андрея Шептицького, прагнув до створення Патріархату не лише для греко-католиків, але й для всіх українців, включаючи православних.

Оцінюючи стан Греко-Католицької Церкви як в Україні, так і в діаспорі, Йосиф Сліпий з самого початку прагнув реорганізувати її життя, зробивши її самоврядною та очолюваною Патріархом, в статусі Помісної Української Католицької Церкви. Це він чітко заявив під час виступу на Другій сесії Другого Ватиканського Собору. Митрополит прагнув підняти Києво-Галицьку митрополію до статусу Патріархату, що він відкрито оголосив на Соборі. Його пропозиція щодо єдності християн в рамках патріархату УГКЦ стала сенсаційною і була зустрінута оплесками делегатів, що свідчило про визнання її правомірності. Вперше на цьому Соборі прозвучала ідея, що греко-католики є частиною єдиної християнської Церкви. [16, С.790]

Як Верховний архієпископ з патріаршими правами, Йосиф Сліпий скликав кілька важливих Синодів Української Греко-Католицької Церкви, серед яких найбільше значення мали ті, що відбулися у 1969, 1971 та 1973 роках. На останньому з них була ухвалена Конституція патріархального устрою УГКЦ.

Рішення архієпископа Сліпого публікувались у "Благовіснику Верховного Архієпископа візантійсько-українського обряду", який почав виходити в Римі з 1964 року.

Згідно з думкою істориків Церкви, патріарх Сліпий став справжнім будівничим для УГКЦ, надихнувши її на нові досягнення як в духовному, так і в матеріальному сенсі. За його ініціативою були збудовані храми в різних країнах, де діяли громади українських греко-католиків. Однією з найважливіших справ Йосифа Сліпого стало створення Українського католицького університету. Він активно підтримував заснування монастирів, організовував наукові та богословські товариства, а також відкривав музеї та бібліотеки. За його часів почали діяти видавництва УГКЦ, що публікували різноманітні збірники, монографії та випускали греко-католицькі журнали і газети. [16,с.791]

Перед самим Собором, як було зазначено раніше, питання про можливість утворення українського греко-католицького патріархату було внесено на розгляд підготовчої комісії *de Ecclesiis Orientalibus*. Під час голосування ідея підвищення статусу Київського престолу до патріархату отримала 13 голосів з 18 можливих на підтримку. Однак на рівні Центральної підготовчої комісії було вирішено не виносити це питання на обговорення, обмежившись лише загальною згадкою про можливість створення нових патріархатів у майбутньому.

Йосиф Сліпий без сумніву був добре поінформований про різні аспекти ідеї патріархату УГКЦ. Це питання активно обговорювалось в греко-католицьких богословських колах до Другої світової війни і навіть було включене до підсумкових резолюцій Львівського унійного з'їзду 1936 року. Митрополит був також обізнаний із подальшим розвитком цієї ідеї в діаспорі, оскільки влітку 1963 року обговорював її з о. Ісидором Нагаєвським у Римі. Тому, коли в 1965 році Римська курія звернулась до Й. Сліпого з вимогою вплинути на ініціаторів патріархального руху і припинити їхню підтримку цієї ідеї, глава УГКЦ у листі до кардинала Амлето Чіконьяні зазначив, що тема патріархату виникла ще до його прибуття до Рима, тому він не вважає себе відповідальним за спонтанне виникнення цього руху. [11,с.81-82]

Ватикан вже не міг ігнорувати «українське питання». Авторитет Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ), незважаючи на переслідування її вірних в Україні, був таким вагомим, що під час Другого Ватиканського Собору було підготовлено проект щодо створення трьох нових Східних Католицьких Патріархатів для українців, ефіопів та малабарців. Однак цей проект не було розглянуто, і замість цього Собор ухвалив рішення, яке стосувалося загальної ідеї патріархатів. Зокрема, було заявлено, що патріархати можуть бути надані помісним Східним Католицьким Церквам, а верховним архієпископам — патріарші права. Також було вирішено, що нові патріархати для східних церков можуть бути створені лише Вселенським Собором або Папою. Згідно з «Декретом про Східні Католицькі Церкви», зміни в структурі цих церков мають здійснюватися виключно для їх «власного органічного розвитку». Тобто, хоча II Ватиканський Собор не надав УГКЦ патріаршого статусу, він визнав за нею право на його отримання. На основі цього, Йосиф Сліпий відразу вживав низку практичних кроків для наближення УГКЦ до здобуття патріархату.

Таким чином, він почав видавати закони, обов'язкові для греко-католиків усього світу, і публікувати їх у відповідному офіційному віснику. Було терміново скликано позачерговий Синод церкви, який прийняв важливі рішення, спрямовані на утвердження патріаршого статусу церкви. Більше того, у жовтні 1969 року Йосиф Сліпий брав участь у Надзвичайному Папському Синоді, де у своїй промові засудив латинізацію та нищення культурної та духовної спадщини Східних Церков і нагадав присутнім про великі жертви, яких зазнала УГКЦ і продовжує терпіти, залишаючись вірним апостольському престолу.[18,с.46]

Президія Українського Патріархального Світового Об'єднання передрукувала статтю Б. Цимбалістого «Рух за Патріархат», яка спершу була опублікована в журналі «Сучасність» у березні 1978 року. Відомий український діаспорний психолог і соціолог Богдан Цимбалістий, аналізуючи останні 15 років патріархальних змагань, акцентує на нинішньому стані наших єпископів щодо завершення структурної реорганізації Церкви на патріархат та їхній

відповідальності перед народом і історією. Розмірковуючи над ідеєю патріархату для УГКЦ, він зазначає, що боротьба має полягати не лише у здобутті титулу патріарха для блаженного Йосифа Сліпого, але й у досягненні помісності та центрального керівництва в Українській католицькій церкві. [10]

Причиною таких пропозицій було те, що частина єпархій УГКЦ в діаспорі на пряму підпорядковувалися Ватикану, а не Верховному архієпископу Львівському – предстоятелю Української греко-католицької церкви. Публікації на підтримку патріархату української церкви часто появлялися в різних містах США, Канаді та Австралії.

Після відновлення Української греко-католицької церкви в незалежній Україні появилось багато наукових публікацій про багатогранну діяльність визначних митрополитів УГКЦ Андрея Шептицького та Йосифа Сліпого. Значна частина з них висвітлює питання розвитку церковних інституцій та прагнення патріархату.

Публікації з вимогою визнання патріархату УГКЦ до Римської курії продовжують появлятися після відновлення УГКЦ в 1989 році та перенесення осідку верховного митрополита у Київ. Поряд з діаспорними публікаціями, появилось багато праць сучасних українських релігієзнавців та істориків.[14,с.168]

Історики зазначають, що Папа Павло VI не висловлював публічного заперечення проти ідеї створення Українського патріархату, прагнучи використати її як інструмент тиску в переговорах з Москвою. Однак Й. Сліпий вважав таку позицію Ватикану "короткозорою". Зокрема, він підкреслював, що II Ватиканський собор не визначив чітких критеріїв для надання Церкві патріаршого статусу. На основі власних наукових досліджень, Й. Сліпий самостійно визначив сім основних критеріїв для патріаршої Церкви, серед яких: наявність власного обряду, мови, специфічного богослов'я, літургії, літургійних святкувань протягом року, а також власної духовності та церковного права.

Активну участь у наукових дослідженнях діяльності Й.Сліпого та ідеї патріархату беруть сучасні священики УГКЦ. Серед них М.Михайлишин та

П.Глібчук, який зазначає, що «Блаженніший мав якесь незвичайне відчуття свого часу і здатність заглянути в майбутнє. Збираючи по різних частинах земної кулі українців до однієї спільноти...» Перший ректор відновленої Львівської Богословської Академії, доктор Михайло Димид у статті про шляхи завершення інституційного розвитку УГКЦ резонно зазначає, що Українська церква має усі атрибути патріархату та свій власний візантійський обряд. Крім того, українці греко-католики проживають у різних куточках світу, де мають свої парафії та об'єднані в єпархії, які визнають своїм верховним архієпископом верховного українського митрополита.[13]

З 1963 року папська адміністрація неодноразово офіційно пояснювала свою обережну позицію щодо питання створення Українського патріархату, яка залишається актуальною й сьогодні. Ватикан обґрунтував відмову визнати статус патріархату для Української греко-католицької церкви (УГКЦ) канонічними, історичними, духовними та душпастирськими міркуваннями. Хоча Другий Ватиканський Собор і визнав патріархат традиційною формою організації для східних християнських церков, він наголосив, що питання створення нових патріархатів тепер перебуває в компетенції Папи і Вселенського Собору. У сучасних умовах УГКЦ не може бути патріархатом, оскільки юрисдикція патріархів обмежена їхніми територіями, а влада патріарха УГКЦ охоплювала б канонічні території інших, при цьому вона була б номінальною в радянській Україні. Визнання статусу «катакомбної» церкви як патріархату не полегшило б становище її вірян, а, навпаки, призвело б до посилення їх переслідувань. Рішення та розпорядження патріарха все одно не могли бути реалізовані в УРСР.

Дослідники також вказують на інші потенційні причини, що стоять за питанням українського патріархату. Однією з таких є приховане прагнення Ватикану розширити свій вплив на православні території, зокрема на російські, що з огляду на успіхи католицької церкви в місіонерській діяльності XX століття, не виглядало зовсім безнадійним. Визнання УГКЦ патріархатом могло б суперечити цій стратегії.

Дослідник історії УГКЦ, професор і ректор Українського католицького університету в Римі Іван Хома, який у квітня 1977 року прийняв таємно єпископську хіротонію з рук кардинала Йосифа Сліпого у своїх наукових дослідженнях зазначав, що після 23 грудня 1963 р. коли папа Павло VI надав архієпископові, митрополитові Києво-Галицькому, права Верховного архієпископа, Блаженний Й.Сліпий мав права майже такі самі, як в Патріарха. Що 5 лютого 1980 р. папа Іван Павло II повідомив кардинала Й. Сліпого, що він як Верховний Архієпископ може скликати Синоди для вирішення поточних справ чи номінувати єпископів, щоб дати постійну канонічну ієрархію Українській католицькій церкві. У своїх наступних працях владика І. Хома описує про те, що навіть деякі греко-католицьких єпископи у діаспорі під впливом проросійськи налаштованих кардиналів та особисті інтереси не підтримували ідеї патріархату, що не сприяло єдності для Української церкви.

Львівський історик Олександра Киричук у дослідженні про Й. Сліпого як ректора-митрополита-в'язня-кардинала і патріарха у розділі “За українську помісну церкву та український патріархат” зазначає, що папа Павло VI публічно не заперечував ідеї Українського патріархату, маючи намір використовувати її як засіб тиску в переговорах з Москвою. В той же час Й. Сліпий називав таку позицію Ватикану короткозорою. З огляду на те, що II Ватиканський собор не встановив чітких ознак відповідності Церкви патріаршій гідності, Й.Сліпий сам “на підставі наукових студій визначив сім критеріїв патріаршої Церкви. Це власний обряд, власна мова, специфічне богослов'я для кожного народу. Літургія, літургійне святкування цілого року, власна духовність та власне церковне право.[5,с.132]

Однак, як зазначають українські науковці діаспори, ключовим фактором для проголошення українського патріархату є не наявність певної території, а існування самої церкви — її вірних, священнослужителів і єпископів. Зрозуміло, що ці три елементи наша УГКЦ в Україні мала. [18, с.48]

У наукових публікаціях з дослідженнях патріархату для УГКЦ та роль у його проголошенні кардинала Й. Сліпого М. Олійник розкриває його багатогранну діяльність в розбудові Церкви та піднесення національної самосвідомості українців, які проживають в діаспорі. Розкриваючи питання патріархату, автор констатує, що його досягнення мали б велике значення для консолідації українців та визнання Української церкви. Петро Глібчук у книзі про патріарха Й.Сліпого зазначав що він мав незвичайне відчуття свого часу і здатність заглянути в майбутнє. Збираючи по різних частинах земної кулі українців до однієї спільноти, він мудро продумав це об'єднання. Вивчаючи питання патріархату Мирон Бендик акцентує увагу на питаннях помісності Української Греко-католицької церкви та її бачення Й. Сліпим. [14,с.167-168]

Реалізація ідеї українського патріархату вимагала б зміни моделі відносин між Церквою та Римом. Це включало б не тільки необхідність для східних католиків представити свою богословську та духовну спадщину, але й зобов'язання Римського престолу переглянути свої стосунки зі Східними Католицькими Церквами, створюючи таким чином умови для ефективного екуменічного діалогу з православними. Подібні кроки стали б сигналом доброї волі Латинської Церкви до партнерського співробітництва, що означало б відмову від експансіоністських намірів і сприяло б розвитку атмосфери взаємної довіри.

У цьому контексті теологічна концепція Йосифа Сліпого пропонує оригінальні ідеї щодо того, на яких рівнях може відбуватися співпраця між Церквами. Одним з таких рівнів є діалог всередині розділеної Церкви, а також система принципів, на яких цей діалог може будуватися. Що стосується цих принципів або критеріїв єдності Церкви, Патріарх Йосиф підкреслює, що до них належать: власний обряд, мова, особливості богослов'я, літургії, релігійних звичаїв, духовність, праведність та церковне право. В рамках міжцерковних відносин кожна помісна Церква повинна визнавати право іншої на свою територіальну автономію як необхідну умову для справжнього діалогу. Йосиф Сліпий вважав, що заміна уніатської чи патерналістської моделі на місцеву або

сестринську модель у Католицькій Церкві зняла б підозри з боку православних. Відновлена довіра дозволила б православним Церквам перейти від автокефальної до помісної моделі відносин. [18,с.48]

У листопаді 1973 року відбувся синод УГКЦ, який затвердив “Патріарший Устав Помісної Української Католицької Церкви”. Після цього всі українські єпископи були прийняті на аудієнції у Папи Павла VI, де кардинал Й. Сліпий повторив свою заяву про намір Української Католицької Церкви стати патріархальною. Журналіст з Польщі, який коментував цю подію, написав: «Патріархат належиться українським католикам, які понесли безмежні жертви, включно з мученицькою смертю тисячі визнавців за свою вірність Унії й Апостольській Столиці. Відкинення цього постулату означало б фактичну згоду на ліквідацію УКЦеркви й її примусове включення до Російської Православної Церкви».

У своїй доповіді «Походження східних патріархатів і їх відношення до папської влади» Вільгельм де Фріс, який вважався одним з кращих знавців східного християнства в Римо-Католицькій Церкві, підкреслив, що протягом історії східні патріархати «поставали «знизу», а не завдяки проголошенню якогось декрету «зверху» - чи то папою, чи Вселенським собором». [18,с.50] Ця теза лягла в основу обґрунтування акції «Патріарх через аклямацію», яку патріархальний рух розпочав з нагоди другого візиту Йосифа Сліпого до США навесні 1973 року. Того ж року в Австралії, куди він прибув напередодні візиту до Канади і США, було започатковано практику богослужбового поминання глави УГКЦ як патріарха. За свідченням самого Йосифа Сліпого, це відбулось завдяки ініціативі «знизу». Таким чином, вже від 1973 року практика публічного та богослужбового вживання титулу патріарха починає набувати масового характеру.

З великим зацікавленням учасники патріархального руху сприйняли послання кардинала Йосифа Сліпого «Про поєднання у Христі» (1976), яке закликала до всебічного екуменічного діалогу з православними українцями. Це послання стало альтернативою ватикансько-радянським перемовинам, в яких

УГКЦ була відсторонена. Ідея взаємодії з православними вже була присутня в дискурсі руху, однак саме з цього моменту вона почала ставати одним із основних стратегічних напрямків. Важливою складовою екуменічної програми Йосифа Сліпого стало включення ідеї спільного патріархату, що базувалась на проектах XVII століття.

Протягом короткого часу прихильникам патріархального руху вдалося досягти значних успіхів. У жовтні 1982 року президія УПСО організувала симпозіум у Філадельфії (США) на тему «Богослов'я мирянства», а також видала окрему брошуру з матеріалами конференції. У грудні 1983 року в Торонто (Канада) відбулася конференція, присвячена проблемам українського екуменізму. Тематика та рівень організації цих заходів отримали високу оцінку від Патріарха Йосифа Сліпого.

Смерть патріарха Йосифа Сліпого була трагічною сторінкою в історії патріархального руху і завершила вагомий етап його розвитку і самоусвідомлення. Додаткового стимулу для подальшого розвитку додавав «Заповіт» покійного предстоятеля, в якому він закликав ніколи не відмовлятися від «Патріархату своєї страдної Церкви», та заява «Львівського крилосу», тобто найближчих співробітників Йосифа Сліпого, які закликали нового главу УГКЦ продовжувати патріархальні змагання: «...Ваш титул Патріарха, який успадковуєте по великим Покійнику, є і буде для Вас хрестом. Але цього хреста скинути Ви не можете ради миру в нашій Церкві, ради тих 400-літніх змагань за нього».[18,с.52]

У своєму Заповіті кардинал Йосиф Сліпий писав: «Під час наших зустрічей я пояснював блаженному Папі Павлу VI, що в Східній Церкві ані Папи, ані Вселенські Собори не встановлювали патріархатів для окремих помісних церков. Завершення цих церков патріаршим званням завжди було результатом дозрілої християнської свідомості серед Божого народу в усіх його частинах... З синівським смиренням, терпінням, але з чіткістю я заявив блаженному Папі Павлу VI: «Якщо Ви не схвалите, це зробить Ваш наступник... Тому що ми, наша Українська Церква, існуємо, і ми ніколи не можемо відмовитися від

Патріархату!» Йосиф Сліпий звертався до своїх вірних: «І вас, мої дорогі діти, прошу: ніколи не відмовляйтеся від Патріархату вашої Страдної Церкви... тільки через дозрілу свідомість своїх церковних і національних скарбів, культурних та національних досягнень і цінностей, своїх праць та жертв, які стали частиною скарбниці всього Вселенського Христового Царства, можна створити надійну основу для Патріархату!». Предстоятель УГКЦ підкреслює, що наявність Патріархату є «рятунком нашої української, церковної та національної єдності»[16,с.792].

Ідея підвищення статусу Української греко-католицької церкви до патріархату, яку висловив Йосиф Сліпий на другій сесії II Ватиканського Собору в жовтні 1963 року, була зумовлена не лише історією цього питання з кінця XVI століття до середини XX століття. Протягом 1945-1962 років ця ідея активно обговорювалася в колах третьої хвилі української еміграції, як серед політичних діячів, так і серед єпископів, богословів та мирян УГКЦ. З точки зору єпископату УГКЦ, патріархат міг стати важливим об'єднавчим фактором для українських греко-католиків і православних, а також, з огляду на створення нових митрополій у Канаді та США, центром для інтеграції та координації Церкви. В ширших колах української діаспори, особливо серед представників повоєнної хвилі еміграції, патріархат розглядався як відповідь на загрози асиміляції та дезінтеграції, а в більш віддаленій перспективі — як ефективний засіб відродження Церкви в Україні. Тісний зв'язок ідеї патріархату з ідеалами та цілями третьої хвилі еміграції сприяв тому, що після 1964 року вона була активно підтримана широкими колами емігрантів, які ініціювали мирянський патріархальний рух.

Питання розбудови УГКЦ в Україні та за її межами після проголошення незалежності України, цікавило і цікавить українців не тільки в Україні, а і в далекій діаспорі. Прикладом цього є спільне видання праці І. Шевціва у Львові та Сіднеї де автор розмірковує над назвою Української церкви та значення помісності та патріархату. Активну участь у наукових дослідженнях діяльності Й.Сліпого та ідеї патріархату беруть сучасні священники УГКЦ. Серед них М.

Михайлишин та П. Глібчук, який підкреслює, що “Блаженніший мав якесь незвичайне відчуття свого часу і здатність заглянути в майбутнє. Збираючи по різних частинах земної кулі українців до однієї спільноти...”. Перший ректор відновленої Львівської Богословської Академії, доктор Михайло Димид у статті про шляхи завершення інституційного розвитку УГКЦ резонно зазначає, що Українська церква має усі атрибути патріархату та свій власний візантійський обряд. Крім того українці греко-католики проживають у різних куточках світу, де мають свої парафії та об’єднані в єпархії, які визнають своїм верховним архієпископом верховного українського митрополита. [14,с.170]

Питання патріархату і далі залишається в повісті дня керівництва УГКЦ. З часу проголошення незалежності України питання патріархату періодично піднімається керівництвом УГКЦ перед Ватиканом. Проголошення патріархату для УГКЦ гальмується окремими впливовими чиновниками у Ватикані, які і далі звертають свої погляди на Росію з метою здійснення надуманого екуменізму, нехтуючи тим фактом, що РПЦ благословляє вбивство мирних жителів України. Про цю ситуацію говорив ще патріарх Й.Сліпий і на жаль вона триває і до цього часу. З часу проголошення України Предстоятелі УГКЦ систематично ініціювали зустрічі з папою Римським про патріархат. [14,С.171]

Розділ IV. Інтеграція релігійної історії в шкільний курс історії України

З давніх часів і донині релігія відіграє важливу роль у формуванні світового культурного простору, незважаючи на постійні зміни в суспільстві. Сьогодні в багатьох державах спостерігається тенденція до відокремлення церкви від держави, що є характерною рисою більшості розвинених, світських країн. Однак це не означає зменшення впливу релігії на суспільне життя. У європейських країнах, зокрема в Україні, церква продовжує виконувати вагомую функцію — бути осередком культурної ідентичності та духовного самовираження народу.

У сучасній шкільній освіті основні поняття, пов'язані з релігією, здебільшого розглядаються в межах курсу історії. Питання викладання релігійної тематики в державних навчальних закладах регулюється Конституцією України, а також є предметом уваги міжнародних правозахисних структур, зокрема ООН. Так, у Загальному коментарі №22 (1993) до статті 18 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (ратифікованого Україною у 1996 році) підкреслюється, що викладання знань про релігію допускається лише за умови збереження нейтральності й об'єктивності [3]. Це означає, що надання переваги якійсь одній релігії в межах шкільної програми є неприйнятним. Поглиблене вивчення конкретної релігії може бути здійснене лише в рамках діяльності релігійних організацій, що не належать до загальної системи освіти, й відбувається виключно за ініціативи батьків або опікунів.

Суть шкільного релігієзнавства полягає не у пропаганді віровчень, а у ознайомленні учнів з розмаїттям релігійних традицій, особливостями їх взаємодії, а також з конфліктами та впливом релігії на культуру та історію держав. Це має сприяти формуванню у молоді толерантного ставлення до інших світоглядів, а головне — до людей, які їх сповідують. Враховуючи багатогранність релігійного ландшафту, виклад таких тем є складним завданням. У зв'язку з цим було б доцільно запровадити окремий курс, присвячений

релігієзнавству або міжкультурній толерантності. Однак, це питання нашоюхується на проблему перевантаженості навчального процесу та учнів.

Незважаючи на це, важливо забезпечити достатню кількість часу в межах курсу історії для глибокого вивчення релігієзнавчих тем, адже вони мають суттєве значення для формування громадян демократичного суспільства. Як слушно зауважувала В. Кришмарел у методичних рекомендаціях щодо викладання релігійних питань у курсі історії України для 7–8 класів, обмеження викладу історичних подій лише переліком окремих осіб є надмірним спрощенням і не сприяє розвитку критичного мислення в учнів [21, с. 6].

Як уже зазначалося раніше, регулювання та контроль за дотриманням релігійної нейтральності в освітньому процесі здійснюються відповідно до основного закону держави. Зокрема, в положеннях Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (Розділ I, статті 4, 5, 6) [1] у шостому пункті чітко вказано на принцип відокремлення освіти від релігійних інституцій. Аналогічна норма закріплена й у Законі України «Про освіту» (п. 25 ч. 1 ст. 6, зі змінами, внесеними відповідно до Закону № 463-IX від 16.01.2020) [2], який наголошує на забороні втручання релігійних структур у діяльність закладів освіти. Отже, в законодавчому полі виключається будь-яка взаємозалежність школи та церкви, як і спільне функціонування цих інституцій.

Водночас важливим залишається питання представлення тем релігії та церкви в межах навчальної програми — не з метою пропаганди певної конфесії, а для формування неупередженого сприйняття учнями релігійного розмаїття. Виклад таких тем має здійснюватися педагогами в межах курсу історії на основі чинних підручників, схвалених Міністерством освіти і науки України. Так, у пояснювальній записці до оновленої програми з історії України та всесвітньої історії для 6–11 класів, затвердженої наказом МОН від 03.08.2022 № 698 [22], містяться положення, що стосуються засвоєння культурних і релігійних компонентів, а також виховання толерантності. Автори програми підкреслюють значення розвитку національної ідентичності, загальнокультурної обізнаності, світоглядної зрілості учнів. У цьому контексті поняття «культурний» та

«світоглядний» можна частково ототожнити з «релігійним» наповненням змісту освіти.

Окремим пунктом у програмі визначено важливість формування поваги до різних релігійних систем, традицій і вірувань, а також вміння знаходити спільну мову в полікультурному середовищі. Пріоритетним завданням історичної освіти названо вивчення духовної спадщини, культурних надбань та історичних традицій народів, які населяють Україну [22].

Отже, в межах шкільного курсу історії релігійні, духовні та культурні аспекти повинні розглядатися як складова національної культурної спадщини, без акцентування на перевазі будь-якої конкретної релігії. Адже в умовах поліконфесійного та багатонаціонального складу населення України жодна релігія не може бути універсальним чинником національної єдності. Саме тому важливо забезпечити об'єктивне й збалансоване викладання релігієзнавчих тем, з урахуванням законодавчо-нормативних положень [21, с. 10].

Чинна нормативна база шкільної історичної освіти загалом відповідає запитам сучасного суспільства. Однак глибина опанування тем, пов'язаних із релігієзнавством, значною мірою залежить від професійної підготовки та особистої зацікавленості вчителя. Поки що такі знання залишаються переважно на поверхневому рівні, оскільки діючі навчальні матеріали не зазнали суттєвого перегляду в контексті поліконфесійності. Запровадження окремої навчальної дисципліни, присвяченої релігієзнавству, могло б істотно поліпшити ситуацію. Але й в межах чинної програми реалізація її потенціалу залежить, перш за все, від педагогів, що ставить перед ними складне, але важливе завдання.

Щодо викладання тем, які містять релігійний зміст, варто враховувати рекомендації, наведені В. Кришмарел у статті «Релігієзнавчий складник у формуванні предметної історичної компетентності учнів ЗНЗ», опублікованій у науковому журналі «Релігія та соціум» [21, с.12]. Дослідниця підкреслює необхідність дотримання ряду принципів, які забезпечують коректне і збалансоване подання релігієзнавчих питань у навчальному процесі – інформація повинна базуватися на об'єктивному і науковому підході, без викривлення

світоглядних позицій та релігійних учень, потрібно коректно вживати термінологію, дотримуючись нейтрального тону при поясненні основних понять і явищ, цитування релігійних текстів доцільне лише з офіційних джерел, підтверджених авторитетними духовними представниками, з дотриманням змістової цілісності навчального матеріалу, у процесі виховання та навчання доцільно звертатися до притч, художніх творів і зразків мистецтва, за умови уникнення контрверсій та суперечок, активне використання інтерактивних методів навчання, особливо в позакласній діяльності (наприклад, створення проєктів, співпраця з родинами), сприяє кращому засвоєнню теми, засоби наочності є важливим компонентом, особливо при розгляді духовно-культурного розвитку суспільства;

Варто утримуватись від оцінювання світоглядних поглядів окремих конфесій, за винятком загальноприйнято негативних явищ, як-от фашизм, расизм чи ксенофобія; слід надавати перевагу аналізу прийнятності або неприйнятності ідей у контексті сучасного світу, без абсолютизації окремих історичних діячів як репрезентантів тієї чи іншої релігії. Якщо релігійні чи ідеологічні джерела містять суперечливі положення, важливо аналізувати їх у ширшому контексті та вміти переходити від конкретного прикладу до загальної оцінки [21, с. 12–13].

Застосування таких підходів у практиці викладання сприяє формуванню в учнів загальнокультурних орієнтирів і розвиває в них здатність до толерантного сприйняття релігійного та культурного різноманіття як в українському суспільстві, так і за його межами [21, с. 13].

Отже, поєднання вимог законодавства, методично правильного викладу навчального матеріалу та дотримання принципів об'єктивності й нейтральності дозволяє формувати в учнів компетентність у сфері релігієзнавства в межах уроків історії України та всесвітньої історії.

Вивчення історії УГКЦ у школах України базується на численних архівних матеріалах, які довгий час були недоступними через радянську цензуру. До навчальних програм поступово почали включати документи та листи Йосифа Сліпого, що відображають його боротьбу за відродження УГКЦ, матеріали

Другого Ватиканського собору, що містять аргументи на захист УГКЦ, спогади очевидців та історичні дослідження, проведені науковцями діаспори та видання, що висвітлюють діяльність УГКЦ в умовах підпілля та її легалізацію.

Ці матеріали допомагають відтворити об'єктивну картину історії церкви та сприяють формуванню у школярів цілісного уявлення про релігійне життя українців у XX столітті.

Включення тематики УГКЦ до освітніх програм сприяє формуванню національної свідомості молоді через:

- усвідомлення ролі церкви у збереженні української культури та традицій;
- визнання боротьби за віру як частини загальнонаціонального визвольного руху;
- розуміння значення релігійної свободи та прав людини в історичному контексті.

Вивчення цих аспектів допомагає зміцнити патріотичні почуття учнів та їхню відповідальність за збереження духовних і культурних надбань українського народу.

Українська діаспора відіграла ключову роль у збереженні історії УГКЦ у період радянських репресій. Вона сприяла накопиченню та збереженню архівних матеріалів, організовувала наукові конференції, видавала книги та навчальні посібники. Знання, збережені діаспорою, стали основою для відновлення історичної справедливості в Україні після відновлення незалежності.

У сучасних умовах українська держава продовжує інтегрувати історію УГКЦ у загальноосвітні програми, що сприяє духовному відродженню та усвідомленню ролі релігійної свободи в суспільстві.

Використання тематики УГКЦ у вивченні історії в середніх школах України є важливим елементом національного відродження. Завдяки зусиллям Йосифа Сліпого та української діаспори збережено історичні джерела, що тепер активно використовуються у навчальному процесі. Це сприяє формуванню

патріотизму, історичної пам'яті та духовної свідомості української молоді, забезпечуючи тяглість культурних і релігійних традицій українського народу.

Розділ V. Методика вивчення релігійних діячів: Йосиф Сліпий

Аналіз історичної постаті в освітньому процесі відбувається поетапно, відповідно до певної логіки вивчення. Насамперед учні мають запам'ятати ім'я та прізвище діяча. Далі відбувається ознайомлення з основними етапами його життя та ключовими аспектами суспільно-політичної або духовної діяльності. Наступним кроком є усвідомлення та інтерпретація основних ідей, переконань, цінностей і світоглядних орієнтирів цієї особистості. Також важливо визначити, інтереси яких соціальних верств чи груп вона представляла чи виражала. Завершальним етапом є аналіз ставлення до цієї постаті з боку її сучасників і в оцінках істориків або дослідників сьогодення.

У старшій школі вивчення історичних особистостей може здійснюватися за допомогою різноманітних педагогічних методик, які сприяють розвитку аналітичного мислення та формуванню ключових компетентностей учнів. Серед них можна виокремити такі:

- зіставлення характеристик і напрямів діяльності окремих історичних постатей державних діячів, реформаторів, військових лідерів тощо;
- аналіз поведінки особистостей у критичних для суспільства чи для них самих обставинах;
- формування уявлення про діяча на основі виразних епізодів його життя фрагментів біографії, щоденного побуту, захоплень;
- оцінка особистісних якостей через здатність передбачати події та приймати стратегічні рішення;
- нагромадження знань про діяча шляхом поетапного занурення в історичний матеріал.

Застосування вищезазначених підходів дозволяє реалізувати низку важливих освітніх функцій:

- інформаційну — забезпечення учнів розширеною фактологічною базою, залучення до опрацювання додаткових історичних джерел, науково-популярної літератури;

- аналітичну — не лише ознайомлення з подіями, а й розвиток умінь їх аналізувати, коментувати та оцінювати;
- пізнавально-просвітницьку — сприяння розвитку пам'яті, уваги, здатності до узагальнення, роблення висновків та відтворення логічних зв'язків між фактами;
- морально-виховну — формування уявлень про громадянські чесноти, етичні цінності, естетичні смаки, приклади відповідальної поведінки;
- впливову — створення образу особистості, що може формувати світогляд учня, його поведінкові орієнтири;
- естетичну (гедоністичну) — задоволення потреб учнів в естетичному сприйнятті історичного матеріалу, особливо через мистецькі інтерпретації образів діячів.[3]

Отже, залучення старшокласників до вивчення історичних постатей у межах курсу історії сприяє як поглибленню історичних знань, так і вихованню гармонійної, свідомої особистості. Ефективність цього процесу значною мірою визначається рівнем методичної підготовки та професійної майстерності вчителя.

Постать митрополита Й. Сліпого відіграє важливу роль у висвітленні процесів радянської західноукраїнських земель, зокрема в контексті ліквідації Української греко-католицької церкви. Його доля та діяльність тісно пов'язані з релігійним, національним і культурним спротивом тоталітарному режиму. Саме тому на уроці з історії України в 11 класі за темою «Радянська західних областей УРСР. Ліквідація УГКЦ» доцільно розглянути цю постать через систему методичних прийомів і завдань, що сприятимуть не лише кращому розумінню матеріалу, але й формуванню релігієзнавчої, історичної та громадянської компетентностей старшокласників. У межах зазначеної теми можуть бути застосовані різні методи навчання.

Проблемно-пошуковий метод, передбачає постановку проблемних запитань, які стимулюють учнів до самостійного аналізу. Наприклад: «Чому радянська влада вбачала загрозу в УГКЦ та особисто в митрополиті Й. Сліпому?», «Які наслідки мало знищення релігійної інституції для українського

суспільства?». Біографічний метод, полягає у вивченні життєвого шляху митрополита Йосифа Сліпого з акцентом на основні віхи його діяльності в умовах радянського переслідування, заслання та вимушеної еміграції. Такий підхід дозволяє краще усвідомити духовну силу, мужність і патріотизм діяча. Вивчення історичного портрета, допомагає створити цілісний образ релігійного діяча через аналіз його ідей, переконань, вчинків, поведінки в складних обставинах та особистісних рис. Це сприяє глибшому осмисленню ролі особистості в історії.

У роботі з історичними джерелами можливе використання фрагментів документів: спогадів Йосипа Сліпого, витягів з радянських матеріалів, повідомлень Ватикану. Учні мають завдання зіставити джерела, визначити розбіжності в інтерпретаціях подій, критично оцінити інформацію. Також організація обговорення на тему: «Чи можна вважати Йосипа Сліпого моральним авторитетом свого часу?» або «Чи мала УГКЦ шанс вижити за умов сталінського режиму?». Така форма роботи активізує учнів, розвиває навички аргументації й толерантного ставлення до різних точок зору.

У проєктній діяльності учні можуть підготувати мініпрезентації чи письмові дослідження, присвячені окремим аспектам діяльності митрополита, наприклад: «Йосип Сліпий і діаспора», «Духовна спадщина митрополита».

У межах уроку можуть бути запропоновані такі завдання:

- скласти коротку хронологію ключових подій із життя Йосипа Сліпого у період 1944–1963 років;
- зіставити позицію УГКЦ та радянської влади щодо «Львівського собору» 1946 року;
- проаналізувати фрагмент промови митрополита після звільнення з ув'язнення, визначивши основні ідеї;
- створити усний або письмовий історичний портрет митрополита (життєвий шлях, переконання, значення для історії);
- висловити власну думку у письмовій формі: «Чи можна вважати Йосипа Сліпого символом незламності українського духу?»;

– організувати обговорення на тему: «Релігія і репресії: приклад ліквідації УГКЦ»;

Окрім використання постаті в межах уроку з історії, є також залучення матеріалу про його життя і діяльність у рамках позакласної та краєзнавчої роботи. Такий підхід дозволяє поглибити знання учнів, сформувати особисту зацікавленість та емоційний зв'язок із історією.

Доцільним буде проведення учнівських екскурсій до місць, пов'язаних із життям і діяльністю Йосифа Сліпого, зокрема в Тернопільській області, в селі Заздрість — місце народження митрополита, є «Меморіальний музей кардинала Йосифа Сліпого». В межах краєзнавчої роботи можна організувати зустрічі з працівниками музеїв, істориками, краєзнавцями або духовенством, які володіють відповідними знаннями та можуть поділитися фактами про релігійного діяча.

У позакласній діяльності можна також проводити історичні читання, круглі столи, учнівські конференції, присвячені постаті Йосифа Сліпого та переслідуванню УГКЦ у радянський період. Такі форми роботи активізують пізнавальну активність старшокласників, розвивають їхні комунікативні навички, а також сприяють вихованню поваги до історичного минулого й релігійної толерантності. Можна наприклад: провести по методу «Круглий стіл» позакласний урок — «Роль релігійних діячів у збереженні української ідентичності» або скласти інтерактивну мапу «Місця пам'яті, пов'язані з Йосифом Сліпим», провести інтелектуальну гру «Що ти знаєш про митрополита?»

Застосування зазначених методів та завдань сприятиме, як поглибленому засвоєнню історичного матеріалу, так і морально-духовному розвитку учнів. Вивчення постаті Йосифа Сліпого дає можливість учням не лише осмислити події минулого, а й сформувати цінні орієнтири, актуальні в умовах сучасного українського суспільства.

ВИСНОВКИ

Значення особистості митрополита Йосифа Сліпого для формування і розвитку Української Греко-католицької Церкви (УГКЦ) у XX столітті важко переоцінити. Завдяки своїй освітній та науковій діяльності, він не лише став засновником Греко-Католицької богословської академії у Львові, але й сприяв інтеграції українського богослов'я в європейський контекст. Його активна участь у розвитку богословських досліджень, а також ініціативи у створенні наукових товариств, свідчать про прагнення до підняття рівня освіти та культури серед української громади.

Дослідження освітніх здобутків Йосифа Сліпого демонструє його надзвичайну роль у формуванні нової поколінь духовенства, яке стало основою для подальшого розвитку УГКЦ в умовах репресій та еміграції. Не менш важливим є його внесок у наукове обґрунтування самоідентичності українців у контексті світового християнства, що згодом стало важливим аспектом у захисті прав УГКЦ на міжнародному рівні.

Важливо відзначити багатогранну діяльність Йосифа Сліпого, як освітянина та науковця, підкреслюючи його ключову роль у становленні духовності та культурної ідентичності українського народу в середині XX століття.

Римський період митрополита Й. Сліпого ілюструє фундаментальну роль митрополита Йосифа Сліпого у захисті Української Греко-католицької Церкви (УГКЦ) та українців на міжнародній арені. Аналіз його виступів на II Ватиканському соборі демонструє, що Сліпий не лише відстоював права УГКЦ, але й став голосом для багатьох українців, що зазнали переслідувань у радянський період. Його виступи в контексті собору підкреслюють важливість діалогу між церквами та сприяння єкуменічному розвитку, що було особливо актуально в умовах післявоєнної Європи.

У міжнародних поїздках митрополит прагнув залучити увагу світової спільноти до становища українців та їхньої віри, активно взаємодіючи з

представниками Ватикану та іншими релігійними лідерами. Це підтверджує, що діяльність Йосифа Сліпого була не лише обмежена релігійною сферою, але й включала ширші політичні та соціальні контексти, що допомогло закріпити статус УГКЦ на міжнародному рівні.

Таким чином, другий розділ роботи акцентує на значущості діяльності митрополита Йосифа Сліпого в Римі, підкреслюючи його непересічний вплив на захист прав УГКЦ, його зусилля у розвитку міжцерковного діалогу та всебічній підтримці української діаспори.

Також Йосиф Сліпий відіграв величезну роль у формуванні патріархальної ідентичності Української Греко-католицької Церкви (УГКЦ) в умовах еміграційної діяльності. Дослідження доводить, що Сліпий був не лише архітектором ідеї патріархату, але й активним учасником процесів, що сприяли відновленню та укріпленню церковних структур в діаспорі.

Він прагнув консолідувати українську громаду в еміграції, що стало важливим кроком у справі відновлення УГКЦ після тривалого переслідування. Під його керівництвом було здійснено вагомі кроки у становленні патріархату, що знайшло відображення у його виступах та ініціативах, які сприяли підвищенню престижу церкви на міжнародній арені. Важливими аспектами його діяльності були також зусилля щодо формування освітніх програм і поширення української мовленнєвої та культурної спадщини серед молоді в діаспорі.

У четвертому розділі роботи було розглянуто можливості інтеграції релігійної історії до шкільного курсу історії України як важливого чинника формування історичної свідомості учнів. Проаналізовано зміст навчальних програм, методичні підходи до викладання тем релігійного характеру та визначено потенціал релігійної тематики у вихованні духовно і морально зрілої особистості. Акцентовано на необхідності делікатного, науково обґрунтованого і виваженого підходу до таких тем, щоб уникнути конфесійного упередження та забезпечити виховання толерантного ставлення до релігійної спадщини.

П'ятий розділ був присвячений методичним засадам вивчення постаті Йосифа Сліпого як репрезентативного прикладу релігійного діяча у контексті

національної історії. Запропоновано дидактичні моделі подачі матеріалу про Сліпого з використанням міжпредметних зв'язків, джерельної бази та інтерактивних форм навчання. Наголошено на значенні його постаті для усвідомлення учнями складності релігійного життя в умовах політичних репресій, еміграції та боротьби за збереження національно-церковної ідентичності. Розроблені методичні рекомендації дозволяють ефективно впроваджувати вивчення релігійних діячів у шкільний курс, забезпечуючи глибше осмислення історичного процесу та духовних орієнтирів українського народу

Таким чином, важливо відзначити визначальний внесок Йосифа Сліпого в утвердження патріархату УГКЦ, відзначаючи його невтомну працю в зміцненні церковної автономії та розвитку української ідентичності за кордоном. Його діяльність справила довготривалий вплив на церковну політику, створивши основи для подальшого розвитку УГКЦ у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Нормативно-правові документи

1. Про свободу совісті та релігійні організації. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
2. Про освіту. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Рекомендація Rec (2001) 15 Про викладання історії у XXI столітті в Європі. Council of Europe Office in Ukraine. URL: [http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r\(2001\)15.htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r(2001)15.htm)

ІІ. Монографії та книги

4. Дацько І., Горяча М. Сліпий Й. Спомини. Львів; Рим: УКУ; Ін-т св. Климента папи; Ін-т екуменічних студій, 2014. 607 с.
5. Киричук О., Йосиф Сліпий: ректор-митрополит-в'язень-кардинал і патріарх. Львів: Логос, 2017. 142 с.
6. Кияк С.Р. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності: навчальний посібник. Жовква: Місіонер, 2011. 304 С.
7. Михайлишин М. М. Блаженніший Йосиф Сліпий та ідея патріархату УГКЦ. Львів: Свічадо, 2007. 192 с.
8. Рудницька М. Невидимі стигмати. Товариство за патріархальний устрій Української Католицької Церкви. Рим, Мюнхен, Філадельфія: комісія Тов. за патріарх. уст. УКЦ, 1971. 495 с.
9. Сапеляк А. Українська церква на II Ватиканському Соборі. Львів: Стрім, 1995. 315 с.
10. Цимбалістий Б. Рух за Патріархат і українська суспільність. Нью-Йорк, Українське Патріархальне Світове Об'єднання. 1978. 16 с.

ІІІ. Статті

11. Бабинський А. Ідея патріархату УГКЦ в українській діаспорі напередодні другого Ватиканського собору. Українське релігієзнавство №90. С. 71-87.

12. Бублик Т. Діяльність патріарха Йосифа Сліпого щодо легалізації УГКЦ у світлі радянських документів (1960-1980-і роки). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2013. Вип. 37. С. 152-157
13. Димид М. Шлях до завершення структури Української греко-католицької церкви. Патріархат. 1992 С.54-61. Режим доступу: <https://www.academia.edu/>
14. Пилипів І.В. Ідея патріархату Української греко-католицької церкви в історіографії. Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2023. № 36.- С. 165-175.
15. Пилипів І., Турків С. Йосиф Сліпий у розбудові Української греко-католицької церкви в еміграції. Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. Число 29. 2023. С. 75-88.
16. Филипович Г. Роль патріарха Йосифа Сліпого в самозбереженні діаспори українців. Релігійне життя й атеїстична політика Радянського Союзу. С. 787-794.
17. Штука С. Пастирські візити патріарха Йосифа Сліпого, 1967 – 1973. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, Вип. 52. Том 2. 2019. С. 105-109.
18. Щербяк Ю., Патряк О., Ідея патріархату української греко-католицької церкви в екуменічній програмі Йосифа Сліпого: витоки та перспективи. Теннопіль, Гуманітарні студії: історія та педагогіка № 4, 2022. С. 41-59.

IV. Матеріали конференцій

19. Пилипів І. Патріарх Йосиф Сліпий на Другому Ватиканському Соборі. Міжнародна науково-практична конференція «Україна і світ у концептуальних засадах Патріарха Йосифа Сліпого». Тернопіль, 2022. С. 97.-99
20. Пилипів І. Ідея патріархату української греко-католицької церкви в історіографії. Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, кафедра історії України і методики викладання історії.

VI. Навчально-методичні матеріали

21. Кришмарел В. Ю. Вивчення питання релігії в курсі історії України у 7-класах: методичний посібник. Київ: Конві Прінт, 2018. 96 с.
22. Історія України. Всесвітня історія 6-11 класи навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf>

VII. Електронні ресурси

23. Не лякайтеся труднощів і перепон, бо з нами Бог — настанови Патріарха Сліпого для майбутніх поколінь, Український Католицький Університет. URL:
<https://ucu.edu.ua/news/ne-lyakajtesya-trudnoshhiv-i-perepon-bo-z-namy-bog-nastanovy-patriarha-slipogo-dlya-majbutnih-pokolin/>
24. Перша промова Митрополита Йосифа на II Ватиканському Соборі. Патріярхат . 12 (156) 1983. Режим доступу: <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/persha-promova-mytropolyta-josyfa-na-ii-vatykanskomu-sobori/>
25. Теорія та Методика навчання суспільних дисциплін»: Науково педагогічний журнал, вип. 7, Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка., 2019. С. 125 -145
<https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b897b1ca-055f-49ba-a658-3d9185595b58/content>

Додатки

Додаток А

План-конспект уроку із предмету « історія України »

Урок: 24

Дата: 20.05.2025

11 клас

Тема: Ліквідація УГКЦ у 1946–1949 рр.

Мета:

Навчальна:

- Проаналізувати дії радянської влади щодо Української греко-католицької церкви у 1946–1949 рр; / критично-аналітична
- Розкрити політику радянзації Західної України через знищення УГКЦ; / аналітична
- Охарактеризувати роль і долю керівників УГКЦ у цей період, зокрема митрополита Йосифа Сліпого та інших духовних осіб ; / інформаційна
- Ознайомити учнів з поняттям «Львівський псевдособор» та його значенням у процесі ліквідації УГКЦ; / інформаційна
- Визначити історичне значення збереження УГКЦ в підпіллі; / хронологічна-аналітична

Розвивальна:

- Розвивати історичне мислення, увагу, пам'ять та логічне осмислення подій; / логічна
- Формувати вміння аналізувати історичні джерела, працювати з документами, фотографіями, мапами, свідченнями; / інформаційна
- Удосконалювати навички роботи в парах, малих групах, вміння дискутувати та висловлювати обґрунтовані думки; / критично-аналітична
- Розвивати здатність до порівняння, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків; / логічна-аналітична
- Формувати вміння користуватися текстами підручника та Інтернет-ресурсами для поглиблення знань; / інформаційна

Виховна:

- -Формувати повагу до історичного минулого українського народу;/ національно-патріотична
- -Виховувати толерантне ставлення до різних релігійних конфесій і релігійної свободи;/ громадянська
- -Прищеплювати почуття патріотизму, духовності, гідності та поваги до стійкості діячів УГКЦ. ;/ національно-патріотична
- -Сприяти усвідомленню цінності свободи совісті, віросповідання та прав людини;/ громадянська
- -Формувати емоційне співпереживання до подій тоталітарного минулого та моральну відповідальність за збереження історичної пам'яті;/ громадянська
- -виховувати повагу до людей та їх думки (на основі нового матеріалу) ;/ особиста

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник, карти, відеоматеріали, Інтернет-ресурси, роздатковий матеріал.

План уроку:

1. Чому радянська влада вважала ліквідацію УГКЦ необхідною для утвердження свого контролю на західноукраїнських землях?

2. Як можна оцінити дії Йосипа Сліпого в умовах переслідування церкви: як моральний опір чи безперспективну
3. Чим Львівський псевдособор 1946 року відрізнявся від справжнього церковного собору, і чому він вважається неканонічним?

Хід уроку

К-ть часу	Етап уроку	Учбово-виховна діяльність вчителя	Навчальна діяльність учнів	Примітки
5 хв.	I. Організаційний	Привітання з учнями. Перевірка присутності, вирішення організаційних питань. Оголошення теми заняття, формулювання його мети та очікуваних результатів.		
3 хв.	II. Мотиваційний етап	Ребус. Розшифруйте ребус. СЕНКАН. -Створіть сенкан до слова-відгадки. Алгоритм складання сенкану: 1. Ім'я (іменник) 2. Короткий опис (прикметник, 2 слова) 3. Дія (дієслово, 3 слова) 4. Чувство, враження (фраза), почуття 5. Висновок, підсумок (фраза, 4 слова). 6. Синоніми, перефразування сутності (синонім, 1 слово).		
2 хв.	III. Актуалізаційний етап		1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? 2. Які характерні риси цієї епохи?	хронологічна логічна
25 хв.	IV. Основна частина.	Однією з перешкод на шляху організації західноукраїнських земель партійно-державне керівництво вважало існування Української греко-католицької церкви (УГКЦ), яка була носієм української національної ідеї, могутнім фактором впливу на самосвідомість населення	читаєте речення, якому відповідає зображення. Розташуйте їх у правильній послідовності та перекажіть текст.	логічна

	західних теренів України, помітним явищем не лише в релігійному, а й у суспільно-політичному житті регіону. Прагнучи зберегти свою церкву, у складі якої функціонувало понад 3 тис. парафій, близько 4,5 тис. храмів, які відвідувало 4,3 млн віруючих, керівництво УГКЦ постійно шукало контактів із вищими органами політичної влади та державного управління СРСР. У жовтні 1944 р. митрополит Андрей Шептицький надіслав листа до Ради у справах релігії при уряді СРСР, у якому висловив готовність співпрацювати з радянською владою. Але порозумітися главі УГКЦ з кураторами церкви так і не вдалося. Незабаром, 1 листопада 1944 р., митрополит помер. Його похорон перетворився на демонстрацію величчя УГКЦ, духовної та етнічної консолідації населення Західної України. Митрополит Андрей Шептицький Наступником владики став Йосип Сліпий. У своєму зверненні «До духовенства і віруючих» він закликав УПА до припинення збройної боротьби. Вже в грудні 1944 р. митрополит Йосип Сліпий направив до Москви повноважну делегацію, якій доручив запевнити Раду у справах релігії при РНК СРСР у тому, що УГКЦ завжди стоятиме на позиціях дотримання радянських законів, сприятиме миру і злагоді в державі. Після консультацій з В. Молотовим і М. Хрущовим, головою Ради у справах релігії при уряді СРСР І. Полянським радянський уряд запевнив, що УГКЦ не матиме перешкод у своїй діяльності. Очевидно, Й. Сталін та його найближче	 родовжте речення. Необхідність ліквідації УГКЦ радянська влада вбачала у... Процес ліквідації УГКЦ став більш реальним унаслідок... Після відмови духовенства та вірян УГКЦ... Наступника митрополита А. Шептицького спіткав... Для населення ліквідація УГКЦ мала виглядати як... Унаслідок псевдо собору у Львові... Складіть запитання до прочитаного, що будуть починатися словами «Для чого?», «Чому?», «Як?». Охарактеризуйте внесок митрополита А. Шептицького в
--	---	---

	оточення у зв'язку з війною не хотіли вступати у відкритий конфлікт з УГКЦ, сподіваючись ретельно підготувати план її повної ліквідації.митрополит Йосип Сліпий Перегляд відеоролику. Перегляньте відеоролик. https://www.youtube.com/watch?v=R_N6kBRvzSg Сценарій розчинення УГКЦ в структурі Російської Правослївної Церкви шляхом так званого возз'єднання почав утілюватися в життя у квітні 1945 р., коли республіканські газети, журнали, радіо розпочали кампанію дискредитації Церкви, звинувачуючи її в підпорядкованості «профашистському» Ватикану, в ідейній та моральній підтримці «буржуазно-націоналістичного підпілля». Після низки викривальних статей та промов 11 квітня 1945 р. у Львові, Станіславі (тепер Івано-Франківськ) і Тернополі розпочались арешти єпископів та духовенства, що не побажали здійснити «добровільний перехід» у лоно Російської православної церкви. За ґратами опинились усі ієрархи УГКЦ на чолі з митрополитом Й. Сліпим. Прагнення надати правового оформлення форсованому опрацюванню краю спонукало сталінський режим 28 травня 1945 р. у Львові утворити Центральну ініціативну групу з возз'єднання Української греко-католицької церкви з Православною. До цієї групи увійшли стероризовані владою священники УГКЦ Г. Костельник, А. Пельвецький, М. Мельник, які в листі до Раднаркому УРСР висловили бажання розірвати унію з Римом	країнську історію. Скільки років прожив Йосип Сліпий? <i>(1892 – 1984 рр.; 92 роки)</i> На чому наполягав Йосип Сліпий? <i>(на створенні українського патріархату)</i> Як до цього поставився Папа Павло VI? <i>(Зробив кардиналом, віддав іночесті, але відмовив у створенні патріархату)</i> Чим Папа аргументував відмову? Проаналізуйте цитату Йосипа Сліпого.	Інформаційна
--	---	---	--------------

	та приєднатися до Російської Православної Церкви. 8—10 березня 1946 р. ініціативна група на чолі з Г. Костельником у храмі Святого Юра у Львові скликала Собор, на якому 216 делегатів та 19 мирян ухвалили постанову про саморозпуск УГКЦ. Ініціативна група Унаслідок насильницького витіснення УГКЦ із західноукраїнських земель було закрито або перейменовано на православні 3040 греко-католицьких парафій, 2959 храмів, 48 монастирів, ліквідовано Богословську греко-католицьку академію, дві семінарії, 9900 нижчих та 380 середніх католицьких шкіл. Упродовж 1946—1950 рр. репресій зазнали 344 діячі культу, з яких на грудень 1956 р. з таборів повернулося 267 осіб. Майже 20 років відбував покарання в радянських концтаборах митрополит Й. Сліпий, який вийшов на волю 26 січня 1963 р. завдяки клопотанню Ватикану перед урядом СРСР, після чого виїхав до Рима. Переслідувана, поставлена поза законом та загнана у підпілля Українська греко-католицька церква стала найбільшою за чисельністю забороненою конфесією в СРСР. робота в малих групах. Перейдіть за посиланнями. працюйте відповідний матеріал і виконайте завдання. Складіть стислий план до прочитаного. Перекажіть текст за запитаннями.	1-ша група http://www.territoryterror.org.ua/uk/history/1945-1953/ugcc-liquidation/ —Про що звітував митрополит А. Шептицький Ватикану? —Що завадило остаточній ліквідації УГКЦ? (початок війни на Східному фронті) —З якою метою Йосип Сліпий відправив делегацію до Москви у 1944 р.? —З чим пов'язують цілеспрямований наступ на УГКЦ? (з появою 8 квітня 1945 р. у газеті "Вільна Україна" статті "З хрестом чи мечем" під псевдонімом В. Росовича. У ній УГКЦ звинувачувалась у співпраці з німцями і зв'язках з ОУН)	логічна
--	---	---	---------

			–Як діяла спеціальна «ініціативна група»? –Доведіть або спростуйте твердження, що собор у Львові був протиправним. 2-га група http://territoryterror.org.ua/uk/history/1945-1953/ugcc-liquidation/chronology/ –Які заходи були здійснені А. Шептицьким у 1939 – 1941 рр.? –Що сталося у лютому 1944 р.? (Собор засудив діяльність Ватикану та УГКЦ) –На що була спрямована стаття, що вийшла 8 квітня 1945 р.? (у львівській газеті "Вільна Україна" з'явилася стаття В. Росовича "З хрестом чи мечем", спрямована проти митрополита А. Шептицького і УГКЦ.) –коли та ким було повідомлено про завершення ліквідації УГКЦ? (24 вересня 1949 – Й. Сталіна повідомили про завершення ліквідації Унії в УРСР) –Яке звернення Й. Сліпого було поширене серед українців? (січень 1954 – митрополит Й. Сліпий написав в ув'язненні Різдвяне послання, яке згодом поширили серед віруючих в Україні) 3-тя група http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&	
--	--	--	---	--

			S21STR=Slipyj_J –Як пройшли юні роки митрополита? –Чим займався у роки Другої світової війни? –За що був заарештований? 4-та група http://news.ugcc.ua/articles/1v%D1%96vskiy_psevdosobor_1946_roku_76087.html –Чому Собор у Львові не став канонічним? –З чим пов'язують відсутність фотографій з Львівського собору? – Які рішення були прийняті на соборі в перший день його роботи? (анулювати постанови Берестейської унії з 1596 р., відірватись від римської (папської) Церкви, повернутися до прадідівської православної віри та возз'єднатися з Всеросійською Православною Церквою в Радянському Союзі) –Чим ознаменували «возєднання»? (подарував до храму Св. Юра ікону Богородиці з Києво-Печерської лаври)	
7 хв.	V. Систематизація знань	Вправа «Новий сценарій». Відчуйте себе сценаристами та продовжте речення Робота в парах. Опрацюйте фрагмент джерела на с. 39 підручника. Поміркуйте, чому організаторам акції з ліквідації УГКЦ було важливо схилити духівництво до співпраці з НКВС. Наведіть факти, які свідчать, що одним з механізмів радянізації західноукраїнських земель була деморалізація суспільства.	<i>Якщо б у 1945 р. духовенство погодилося на пропозицію радянської влади...»</i> 1. Які основні причини ліквідації УГКЦ радянською владою? 2. Які події передували Львівському псевдособору 1946	

			року? - Якими були наслідки ліквідації УГКЦ для духовенства та мирян? - Як діяла радянська влада для здійснення ліквідації УГКЦ? - Чому ліквідацію УГКЦ вважають актом репресій проти релігії?	
3 хв.	VI. Висновки	Ліквідація Української греко-католицької церкви в 1946 році була спланованою акцією радянської влади з метою знищення незалежної релігійної організації, що зберігала національну ідентичність і підтримувала зв'язок із Заходом. Львівський псевдособор став інструментом примусової інкорпорації УГКЦ до Російської православної церкви. Ці події мали тяжкі наслідки: репресії проти духовенства, підпільне існування церкви протягом десятиліть та глибокі зміни у релігійному житті українців.		
1 хв.	VII. Домашнє завдання		Опрацювати матеріал підручника на с. 37 – 39 Знайди та коротко охарактеризуй одного діяча, який виступав проти ліквідації УГКЦ (наприклад, Йосиф Сліпий). Яку позицію він займав? Що з ним сталося після 1946 року?	

Додаток Б

Рисунок 1.1 Йосиф Сліпий, фото 1930-х років

Додаток В

Рисунок 1.2 Сенат Львівської богословської Академії. В центрі ректор Йосиф Сліпий

Додаток Г

Рисунок 2.1 – Йосиф Сліпий з Папою Павлом VI

Додаток Д

Рисунок 2.2 - Участь Блаженнішого у роботі Другого Ватиканського Собору